

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Vybrané aspekty v pracovní činnosti asistenta pedagoga

Bakalářská práce

Liberec 2013

Autorka

Kateřina Vinšová

Vedoucí závěrečné práce

Doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D..

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: B7505 Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

**VYBRANÉ ASPEKTY V PRACOVNÍ ČINNOSTI
ASISTENTA PEDAGOGA**

**SELECTED ASPECTS OF THE WORK
ASSISTANT TEACHER**

Bakalářská práce: 12 – FP – KPP – 81

Autor:

Kateřina Vinšová

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

Konzultant: -

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
67	10	1	6	19+9	1+1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 28. 6. 2013

Zadání originál BP

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Název práce: Vybrané aspekty v pracovní činnosti asistenta pedagoga

Jméno a příjmení autora: Kateřina Vinšová

Osobní číslo: P10000915

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 28. 6. 2013

Kateřina Vinšová

PODĚKOVÁNÍ

Moje poděkování patří všem, bez kterých by má bakalářská práce nemohla vzniknout.

Zejména svým rodičům a rodině za morální podporu při tvorbě BP. Velký dík patří i mému vedoucímu práce doc. PhDr. Tomášovi Kasperovi, Ph.D. za jeho pomoc, rady a trpělivost.

Děkuji i všem profesorům, se kterými jsem se při studiu setkala za jejich motivaci a vstřícnost.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na vybrané problémy spojené s tématy integrace a inkluze handicapovaného žáka do kolektivu běžné základní školy. V teoretické části jsou zde vymezeny pojmy žáka se speciálními potřebami, asistent pedagoga, inkluze, integrace a mentální retardace jedince. Praktická část se zabývá hlavním cílem práce neboli zmapováním a analyzováním vybraných pracovních úkolů a pracovních činností asistenta pedagoga v regionu Benešovsko (Středočeský kraj). Pro výzkum byly zvoleny tři cílové otázky, které byly pomocí výzkumu a dotazníku se třinácti otázkami zodpovězeny.

KLÍČOVÁ SLOVA

Žák se speciálními vzdělávacími potřebami, asistent pedagoga, poradenská zařízení, integrace, inkluze, mentální postižení jedince.

ANNOTATION

This thesis focuses on selected issues related to the themes of integration and inclusion. In the theoretical part are defined notions of pupils with special needs, teaching assistant, inclusion, integration, and individual mental retardation. The practical part deals with the main goal, which is to map and analyze selected work tasks and work activities of teaching as in the region Benešov (Central Bohemia). For the research were selected three target issues through research and questionnaire which were answered by means of questionnaire with thirteen questions.

KEYWORDS

Pupil with special educational need, teaching asistent, counseling services, integration, inclusion, mentaly handicapped

Obsah

Obsah.....	7
Seznam grafů.....	9
Seznam tabulek	9
Seznam obrázků	9
Terminologický slovník	10
1 Úvod.....	11
2 Teoretická část.....	12
2.1 Žák se speciálně vzdělávacími potřebami	12
2.1.1 Asistent pedagoga a legislativa	14
2.1.2 Asistent pedagoga	15
2.2 Individuální vzdělávací plán (IVP).....	17
2.2.1 Tvorba individuálního vzdělávacího plánu	19
2.2.2 Doporučená struktura IVP	21
2.2.3 Diagnostické metody	24
2.3 Školská poradenská zařízení.....	26
2.3.1 Pedagogicko-psychologická poradna (PPP).....	26
2.3.2 Speciálněpedagogické centrum (SPC)	28
2.3.3 Střediska výchovné péče (SVP)	30
2.4 Vzdělání.....	30
2.5 Speciální pedagogika	31
2.5.1 Vybrané pojmy speciální pedagogiky	32
2.6 Integrace	33
2.6.1 Procesy přizpůsobení se integraci	35
2.6.2 Hlediska integrace	35
2.6.3 Formy integrace.....	36

2.6.4	Modely integrace	36
2.6.5	Školní integrace	37
2.7	Inkluze	38
2.7.1	Inkluzivní pedagogika	39
2.7.2	Inkluzivní prostředí	39
2.7.3	Inkluzivní vzdělání	39
2.8	Mentální postižení	40
2.8.1	Lehká mentální retardace	41
2.8.2	Středně těžká mentální retardace.....	42
2.8.3	Těžká mentální retardace	42
2.8.4	Hluboká mentální retardace	43
2.8.5	Jiná mentální retardace	43
2.8.6	Neurčená mentální retardace	43
3	Praktická část.....	47
3.1	Výzkumný vzorek.....	49
3.2	Vlastní výzkum.....	49
3.2.1	Otázky v dotazníku.....	50
3.2.2	Výsledky výzkumu.....	56
4	Závěr.....	58
5	Seznam literatury.....	60
6	Legislativa	62
7	Přílohy	64
7.1	Příloha 1	64

Seznam grafů

Graf 1: Komunikace	50
Graf 2: Konzultace	50
Graf 3: Téma konzultace	51
Graf 4: Příprava	52
Graf 5: Stupeň základní školy	52
Graf 6: Typ handicapu.....	53
Graf 7: Pracovní pozice.....	54
Graf 8: Roky praxe	54
Graf 9: Věk.....	55
Graf 10: Vzdělání	55

Seznam tabulek

Tabulka 1: Obory speciální pedagogiky (Slowík 2007, s. 19)	32
Tabulka 2: Stupně sociální integrace (Slowík 2007)	34
Tabulka 3: Přístupy k definování mentálního postižení, (Slowík 2007, s. 110)	41
Tabulka 4: Stupně mentální retardace	41
Tabulka 5: Výzkumný vzorek (vlastní tabulka)	49
Tabulka 6: Výuka integrovaného žáka (vlastní tabulka).....	51

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa	48
-----------------------	----

Terminologický slovník

Termín	Zkratka	Význam
Asistent pedagoga	AP	Asistent pedagoga je pedagogický pracovník, který napomáhá při integraci žáka se speciálně vzdělávacími potřebami do běžné základní školy. Individuálně se žákovi věnuje při výuce.
Individuálně vzdělávací plán	IVP	Individuálně vzdělávací plán je plán, podle kterého se vzdělává integrovaný žák se speciálně vzdělávacími potřebami v běžné základní škole.
Intelektový kvocient	IQ	Intelektový kvocient je veličina, která je výstupem při standardizovaných IQ testech. V testech se měří inteligence člověka v poměru k ostatním.
Pedagogicko-psychologická poradna	PPP	Pedagogicko-psychologická poradna je zařízení, které se zaměřuje na problematiku výchovy a vzdělání dětí a mládeže. Poradna provádí diagnózy a vyšetření.
Speciálněpedagogické centrum	SPC	Centra se zaměřují především na integrované žáky se zdravotním postižením vzdělávajících se v běžných školách. Cílem centra je poradenská, speciálně-pedagogická, psychologická a psychoterapeutická činnost pro děti a mládež s různým druhem postižení.
Středisko výchovné péče	SVP	Střediska výchovné péče jsou součástí školských poradenských zařízení. Střediska jsou k dispozici klientům výchovných zařízení. Poskytují preventivní speciálně pedagogickou a psychologickou péči a pomoc, odbornou a konzultační činnost.
Světová zdravotnická organizace	WHO	Světová zdravotnická organizace je agentura Organizace spojených národů. Je hlavní autoritou v mezinárodním veřejném zdraví.

1 Úvod

Pro tvorbu bakalářské práce jsem zvolila téma vybrané aspekty v činnosti asistenta pedagoga. Téma asistenta pedagoga je mi blízké, na této pracovní pozici pracuji již druhým rokem. Jedná se o náročnou, stresující, ale také velmi záslužnou práci. Přesto, že jako asistentka pedagoga pracuji, chtěla jsem se o tomto tématu dozvědět něco více. V mém zaměstnání se setkávám s tímto tématem především z praktického hlediska. Z tohoto důvodu se zajímám o teorii spojenou s pozicí asistenta pedagoga. Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat a zanalyzovat pracovní úkoly a pracovní činnost asistenta pedagoga v regionu Benešovsko (Středočeský kraj).

V teoretické části bakalářské práce se nejdříve zabývám pojmy, se kterými se asistent pedagoga setkává každý den. Jedná se o žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, asistenta pedagoga, poradenská zařízení, integraci a inkluzi a v neposlední řadě o mentální postižení jedince. Mentální postižení jsem si zvolila z důvodu dosavadní práce v zaměstnání se žákem s mentálním handicapem. Teoretické pojmy jsou v praxi používány, ale málokdo se zajímá o jejich hlavní myšlenku a podstatu. Následným úkolem práce je vymezit a poskytnout teoretická data lidem zajímajících se o danou problematiku.

Praktická část bakalářské práce vymezuje hlavní cíl práce neboli zmapování a analyzování úkolů a činností asistenta pedagoga na Benešovsku. Výzkum je prováděn pomocí dotazníků, následuje jejich vyhodnocování. V dotazníku jsou určené, analyzované a vyhodnocované tři cílové otázky.

Jako cíl dotazování jsem si určila tři hlavní otázky, na které pomocí dotazníku budu hledat odpovědi - Jaký okruh lidí vykonává profesi asistenta pedagoga? Jaká je příprava asistentů pedagoga na výuku a práce s integrovaným dítětem? Jaká je komunikace mezi asistentem pedagoga a učitelem ve třídě? Odpovědi na dané otázky jsou zodpovězeny v souhrnu výsledků primárního šetření.

2 Teoretická část

Teoretická část bakalářské práce se zabývá vysvětlením problematiky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich začlenění do běžné základní školy. V kapitole je kladen důraz na popisy činností školských poradenských zařízení, které diagnostikují poruchy vzdělávání žáků základních škol. Dílčí činností školských poradenských zařízení je i vytváření podkladů pro individuální vzdělávací plány integrovaných žáků. Struktura práce je zaměřena především na žáky s mentálním postižením a jejich vzdělávacím potřebám.

2.1 Žák se speciálně vzdělávacími potřebami

Jedná se o žáky se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním. Děti s takovými potřebami mají právo na vzdělání individuální formou a metodami vzdělávání. Škola musí stanovit takové podmínky k přijetí a ukončení vzdělání, které vyhovují jejich potřebám. Při jejich hodnocení ve výuce se přihlíží k jejich znevýhodnění či postižení. Při výuce je možné využít asistenta pedagoga, který je přidělen k danému žákovi.

Ve Školském zákoně č.561/2004 Sb. jsou vymezeny tři kategorie žáků se speciálně vzdělávacími potřebami:

„Dítětem, žákem a studentem se speciálně vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

- *Zdravotní postižení je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení a chování.*
- *Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.*
- *Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona
 - *rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,**

- *nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 1–4)

Žáci se zdravotním handicapem mají bezplatné právo užívat všech pomůcek na výuky poskytované základní školou. Dětem s postižením sluchu (nemohou vnímat řeč) zajišťuje škola bezplatnou výuku pomocí znakové řeči. Žákům s postižením zraku zajišťuje vzdělání pomocí Braillova hmatového písma. (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 7)

Zákon stanovuje tzv. vyrovnávací opatření pro integraci žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyrovnávacími opatřeními se rozumí využívání pedagogických nebo speciálně pedagogických metod a postupů odpovídající vzdělávacím potřebám žáků. Jedná se i o poskytování individuální podpory v rámci výuky a příprav na výuku. Vyrovnávacími opatřeními se řídí školská poradenská zařízení, která na jejich základě vytváří posudky vzdělávacích potřeb žáků. (Vyhláška č. 147/2011 Sb., § 1, odst. 2)

Zákon stanovuje tzv. podpůrná opatření při vzdělávání žáků se zdravotním postižením *„Podpůrnými opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb¹⁾, zajištění služeb asistenta pedagoga²⁾, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka“.* (Vyhláška č. 147/2011 Sb., § 1, odst. 3)

Podpůrná a vyrovnávací opatření se liší dle typu zdravotního postižení. Zákon specifikuje žáka s těžkým zdravotním postižením: *„Za žáky s těžkým zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky považují žáci s těžkým zrakovým postižením, s těžkým sluchovým postižením, s těžkým tělesným postižením, s těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepi, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným nebo středně těžkým, těžkým či hlubokým mentálním postižením. Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření.“* (Vyhláška č. 147/2011 Sb., § 1, odst. 5)

Pro účely poskytování vyrovnávacích opatření zákon stanovuje žák se sociálním znevýhodněním. Sociálně znevýhodněný žák nemá patřičnou podporu k řádnému průběhu vzdělávání, nedostává se mu kvalitního zastoupení při školních záležitostech a trpí nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka. (Vyhláška č. 147/2011 Sb., § 1, odst. 6)

Ze zákona vyplývá, jestli-že se žák se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělává v běžné třídě základní školy, může požádat její ředitel o zřízení pozice asistenta pedagoga krajský úřad.

2.1.1 Asistent pedagoga a legislativa

Škola žádá krajský úřad o zřízení pozice asistenta pedagoga, když se ve třídě vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami. Podle Zákona č. 563/2004 Sb., § 2, odst. 1–2 je asistent pedagoga pedagogickým pracovníkem. Zákon upřesňuje i vzdělání asistentů v Zákoně č. 563/2004 Sb., § 20, 1–2.

Tento zákon dělí asistenty pedagoga na dvě kategorie:

V první kategorii asistenti působící ve třídách, ve kterých se vzdělávají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nebo ve školách podporující inkluzivní vzdělávání. Tito asistenti musí od 1. září 2012 mít minimálně střední vzdělání ukončené maturitou, přičemž střední škola nemusí být pedagogického směru. Střední vzdělání by mělo být doplněno studiem pedagogiky nebo studiem pro asistenty pedagoga. Předchozí znění zákona umožňovalo vykonávat tuto profesi i se základním vzděláním spolu s absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga. (Zákon č. 563/2004 Sb., § 20, 1–2.)

Ve druhé kategorii asistenti pedagoga působí v této profesi při školských zařízeních (např. školní družiny nebo kluby). Takoví asistenti splňují kvalifikační požadavky i se základním vzděláním. Nicméně i v tomto případě musí být základní vzdělání doplněno o příslušný akreditovaný kurz. (Zákon č. 563/2004 Sb., § 20, 1–2.)

Asistent pedagoga je osoba starší osmnácti let s ukončeným základním vzděláním. Pracovní podmínkou je absolvování osmdesátihodinového kurzu zaměřeného na pedagogiku a psychologii. (Bartoňová, Vítková 2007)

2.1.2 Asistent pedagoga

Funkci asistenta pedagoga zřizuje ředitel školy se souhlasem krajského úřadu. Služba je zajišťována rezortem školství jako asistent pedagoga. „*Podnětem a nutnou podmínkou k podání žádosti o zřízení této pracovní pozice je doporučení školského poradenského zařízení - speciálně pedagogického centra (SPC) nebo pedagogicko-psychologické poradny (PPP). Ředitel školy současně žádá kraj o navýšení finančních prostředků pro pozici asistenta pedagoga. Pro rodiče začleněného žáka nepředstavuje skutečnost, že ve třídě, v níž se jejich dítě vzdělává, působí asistent pedagoga, žádnou finanční zátěž.*“ (Uzlová 2010, s. 27)

Asistent pedagoga je pedagogický pracovník (pracovník školy). S učitelem je AP další dospělá osoba (ve třídě, kde je žák se znevýhodněním), který působí ve třídě a napomáhá s plynulým chodem výuky. Jeho hlavní činností je zapojení žáka se speciálními potřebami do výuky a dění ve třídě. Je také prostředníkem v komunikaci s ním a učitelem, s ostatními dětmi, zaměstnanci školy a rodiči. Asistent by měl být vzorem v chování k začleněnému žákovi a komunikaci s ním.

Asistent pedagoga aktivně spolupracuje s učitelem, který působí ve třídě. Konkrétní náplň jeho práce určuje ředitel školy po konzultaci s třídním učitelem na základě doporučení z poradenského zařízení. Jeho úkolem je příprava na hodiny, znalost a sestavování individuálního vzdělávacího plánu žáka. Poskytuje žákovi individuální pomoc při práci, podporuje ho v samostatnosti a pomáhá při kontaktu s ostatními.

Základní činnost

- Výchovné práce na zkvalitnění společenského chování dětí a žáků.
- Výchovné práce na vytváření základních pracovních, hygienických a jiných návyků.
- Výklad textu, popřípadě učební látky a individuální práce s dětmi podle stanovených osnov a pokynů.
- Výchovně vzdělávací činnost podle přesně stanovených postupů a pokynů učitele nebo vychovatele zaměřená na specifické potřeby dítěte, žáka popřípadě skupiny dětí, žáků ve třídě nebo výchovné skupině. (Zákon č. 317/2005 Sb., příloha č. 6)

Základní pravidla

- Vědět, proč je žák vzděláván v běžné třídě, a být schopen to sdělit spolužákům, učitelům, případně i rodičům ostatních dětí.
- Aktivně spolupracovat s učitelem, připravovat se na hodiny.
- Znát IVP, účastnit se při jeho sestavování a pracovat s ním.
- Poskytovat žákovi pomoc, ale nedělat zadané úkoly za něj.
- Podporovat žáka v samostatnosti.
- Podporovat žáka v rozhovoru s ostatními - nemluvit za něj, podněcovat ho ke komunikaci se spolužáky.
- Být pro ostatní modelem v chování k začleněnému žákovi. (Rytmus, o. s., 2004, Uzlová 2010)

Náplň práce

- Pomoc žákům při aklimatizaci na školní prostředí.
- Pomoc v komunikaci žáka s pedagogy.
- Pomoc pedagogům při výchovně-vzdělávacím procesu a individuální práci s dětmi.
- Pomoc při mimoškolních zájmových činnostech.
- Pomoc při komunikaci a spolupráce s rodiči žáka.

2.1.2.1 Komunikace

Komunikace asistenta pedagoga probíhá v mnoha směrech - AP s učitelem, AP s poradenským zařízením, AP s žákem a jeho rodiči.

Komunikace asistenta pedagoga a učitele

Asistent pracuje pod přímým vedením učitele ve třídě, učitel má zodpovědnost za vzdělání začleněného žáka. Důležitá je spolupráce, vzájemná informovanost a určení pravidel a kompetencí. Pro učitele a asistenta jsou nezbytné pravidelné schůzky, při kterých hodnotí průběh vzdělání žáka a plánují další postupy. Učitel dává asistentovi náměty pro práci, které by měl asistent akceptovat a rozvíjet dál, či sám vymýšlet. Učitel organizuje výuku tak, aby se žák za pomoci asistenta co nejvíce zapojil do dění ve třídě. (Uzlová 2010)

Komunikace s poradenským zařízením

Komunikace je především iniciována pedagogickým zařízením. Jeho zaměstnanci pomáhají s metodickou přípravou asistenta a učitele. Pořádají různé kurzy a školení. Dohlízejí také na práci asistenta a začleněného žáka při pravidelných schůzkách (několikrát za rok). Půjčují didaktické a jiné pomůcky pro speciální vzdělávání. (Uzlová 2010)

Komunikace asistenta a začleněného žáka

Nejdůležitější věcí je vyjasnění vztahu mezi asistentem a dítětem, určení pravidel a mezí. Vyjasnění probíhá na začátku práce s integrovaným žákem. Komunikace spočívá v podpoře samostatnosti žáka (nedělání věci místo něj) a poskytnutí možnosti k vlastnímu rozvoji. AP musí poskytnout prostor žákovi pro vlastní vyjádření. Asistent by měl klást na dítě optimální nároky vzhledem k jeho vzdělání. Asistent musí přizpůsobit své chování přiměřeně k věku a zájmům dítěte. (Uzlová 2010)

Komunikace asistenta a rodičů

K rodičům dítěte by se asistent měl chovat jako k ostatním rodičům. Asistent by měl pravidelně informovat rodiče o prospěchu a chování žáka, dávat doporučení pro domácí přípravu, pochválit pokroky a navrhnout řešení nedostatků. V žádném případě by asistent neměl zpochybňovat rozhodnutí rodičů o zařazení dítěte do běžné školy a kritizovat domácí péči. (Uzlová 2010)

2.2 Individuální vzdělávací plán (IVP)

Individuální vzdělávací plán je závazný dokument sloužící všem zainteresovaným osobám podílejících se na výchově a vzdělávání integrovaného žáka. (Zelinková 2007)

V zákoně je IVP stanoveno ve Školském zákoně č.561/2004 Sb., a poté také ve Vyhlášce č.73/2005 Sb. V takovémto znění:

„Individuální vzdělávací plán se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy“ (Vyhláška č.73/2005 Sb., § 6, odst. 1)

Individuálně vzdělávací plán se zakládá na školním vzdělávacím programu dané základní školy, na výsledcích speciálního pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením. Individuální vzdělávací plán vychází i z doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře, dalšího odborníka a posudku zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávací plán je součástí vzdělávací dokumentace žáka. (Vyhláška č.73/2005 Sb., § 6, odst. 2)

„Individuální vzdělávací plán obsahuje:

- a) údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče o žákovi včetně zdůvodnění,*
- b) údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria,*
- c) vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah; u žáka střední školy se sluchovým postižením a studenta vyšší odborné školy se sluchovým postižením se uvede potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah případně další úprava organizace vzdělávání,*
- d) seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,*
- e) jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,*
- f) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu*
- g) závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření.“ (Vyhláška č.73/2005 Sb., § 6, odst. 4, písm. a–h)*

Individuální vzdělávací plán se vypracovává před nástupem žáka do školy (nejpozději 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka). Individuální vzdělávací plán je většinou zpřesňován a upravován v průběhu školního roku. Pro jeho tvorbu jsou závazné učební osnovy, ve kterých učitel může provádět nezbytné úpravy. Lze čerpat

i z osnov nižších ročníků, nebo pouze seznamovat žáka s učivem jen orientačně. (Zelinková 2007)

Za řádné zpracování dokumentu odpovídá ředitel školy. Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Zletilý žák potvrdí dokument svým podpisem. V případě neplnění individuálně vzdělávacího plánu je ředitel informován školským vzdělávacím zařízením při pravidelných kontrolách.

Individuálně vzdělávací plán vzniká na základě spolupráce mezi učitelem, asistentem, vedoucím školy, rodičem žáka a pracovníkem pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra. Pro tvorbu IVP je důležité sledovat obsah vzdělávání, metod a postupů. (Zelinková 2007)

Individuální vzdělávací plán je vypracován ve dvou základních směrech. Prvním směrem se rozumí obsah vzdělávání, určení metod a postupů. Ve druhém směru se sledují specifické obtíže, snahou je omezit příznaky, eliminovat problémy a vyzdvihnout pozitivní oblasti vývoje dítěte. IVP je výsledkem spolupráce všech zúčastněných. (Zelinková 2007)

Rodiče dítěte s IVP svým podpisem stvrzují, že jsou seznámeni s tímto plánem. Nemusí se vším souhlasit, proto by měl být jejich názor zohledněn při tvorbě plánu. V IVP by měly být konkrétně rozepsány povinnosti rodičů. (Bendová, Zíkl 2011)

2.2.1 Tvorba individuálního vzdělávacího plánu

Tvorba individuálního vzdělávacího plánu má základní pravidla, s kterými je tvůrce seznámen a řídí se jimi.

- Vychází z diagnostiky z pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálněpedagogického centra. Informace z diagnostiky odborných pracovišť jsou pouze vodítkem pro tvorbu plánů. Učitel je nezpracovává přímo do plánu, ale pouze je bere na vědomí. Nemusí se jimi řídit, jsou pouze orientační. (Zelinková 2007)
- Vychází z pedagogické diagnostiky učitele. Učitel respektuje diagnostiku odborného pracoviště, ale pracuje pouze s údaji, které potřebuje. Využívá své vlastní zkušenosti a iniciativu. (Zelinková 2007)

- Respektuje závěry z diskuse se žákem a rodiči. Rodiče by měli všechny nezbytné informace o žákovi předat učiteli, aby se mohl při přípravě plánů o ně opřít. Někteří rodiče však tyto informace nepředávají dál a je to ztížení pro tvorbu IVP. Žák se podílí jen z části. Musí se však brát v úvahu jeho věk a vyspělost. (Zelinková 2007)
- Je vypracováván pro ty předměty, kde se handicap výrazně projevuje. Nejčastěji jde u dítěte s dyslexií o český jazyk a cizí jazyk, u dítěte s dyskalkulií o matematiku a fyziku. Ostatní předměty jsou v IVP v případě potřeby uvedeny formou dílčích doporučení písemných projevů, hodnocení a klasifikace. (Zelinková 2007)
- Vypracovává jej vyučující daného předmětu. Individuální vzdělávací plán vypracovává učitel vyučující daný předmět. Odborné pracoviště uvádí jméno pracovníka, s nímž lze obsah IVP konzultovat. Uvedením jména pracovníka je zaručen obsah vzdělávání a proces zaměřený na zmírnění nebo odstranění poruchy a příznaků s ní spojený. (Zelinková 2007)

Z daného odstavce vyplývá, proč pracovník odborného pracoviště nemůže vypracovávat IVP. Není odborníkem pro vyučovaný předmět. Nebude přítomen při výuce, aby mohl plán přizpůsobovat a doplňovat. Učitel je ten, kdo zodpovídá za dodržování plánu, pracuje s dítětem při výuce a podává výsledky vedení školy. (Zelinková 2007)

Učitel při tvorbě IVP pracuje se čtyřmi aspekty:

- Cíle vzdálené
Za cíle vzdálené jsou považovány, například přechod na druhý stupeň základní školy, ukončení školní docházky, maturitní zkoušky, atd. Cíle vzdálené vytyčují požadavky na žáka pro vytvoření jednotlivých stupňů profilu žáka. Musí se brát v úvahu i žákovo uplatnění v životě po absolvování základní školy. (Zelinková 2007)

- Cíle dlouhodobé

Cíle dlouhodobé určují zvládnutelné učivo daného ročníku. Záleží pouze na učiteli vyučovaného předmětu, jaká zvolí kriteria. Učitel musí předem vědět, jakým způsobem bude učivo se žákem probírat. Učební osnovy upraví dle individuálních potřeb dítěte. Lze upravit pouze základní učivo, s ostatní látkou seznámí dítě pouze orientačně. S úpravami individuálního vzdělávacího plánu musí seznámit i ředitele školy. (Zelinková 2007)

- Cíle krátkodobé

Tyto cíle zahrnují, co by měl žák zvládnout v nejbližší době. Cílem není zahltit dítě mnoha poznatky, ale schopnost dítěte samostatně pracovat, řešit problémy, volit správné postupy, osvojit si určité strategie, apod. (Zelinková 2007)

- Respektování individuálních potřeb dítěte

Při běžné výuce je složité se zabývat potřebami integrovaného žáka. Je velmi těžké věnovat se mu a zároveň ostatním žákům. Z toho důvodu se zřizuje na základních školách pozice asistenta pedagoga, který se žákovi věnuje individuálně. (Zelinková 2007)

Individuální přístup by měl obsahovat následující oblasti - metody výkladu, opakování a upevňování učiva, ověřování učiva, rozsah písemných prací, osobní přístup, zohlednění některých charakteristik žáka, citlivost dětí s neurotickými rysy. (Zelinková 2007)

2.2.2 Doporučená struktura IVP

Vstupní podklady pro IVP dodává příslušná základní škola, dané školské poradenské zařízení a vyučující žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Z tohoto důvodu se podílí na struktuře IVP více zainteresovaných osob.

Údaje v IVP vyplňující příslušnou základní školou:

- Kontaktní údaje vzdělávací instituce.
- Základní informace žáka (jméno a příjmení žáka, datum narození, bydliště).
- Informace o vzdělání žáka (třída, školní rok).

- Rozhodnutí o povolení vzdělávat žáka podle IVP(datum rozhodnutí).
- Informační zpráva o žákově handicapu:
 - druh a stupeň postižení, speciální vzdělávací potřeby,
 - úroveň podpůrných opatření,
 - mentální, fyzické, emocionální charakteristiky a projevy chování žáka, včetně sociální aklimatizace.
- Předměty realizované podle IVP.
- Seznam vzdělávacích a zdravotních zařízení podílejících se na péči o žáka (PPP, SPC, střediska výchovné péče, odborní lékaři).

Údaje v IVP vyplňující Školské poradenské zařízení:

- Kontaktní údaje školského poradenského zařízení.
- Základní informace žáka (jméno a příjmení žáka, datum narození, bydliště).
- Datum vyšetření popřípadě kontrolního vyšetření.
- Výsledky vyšetření žáka ve školském poradenském zařízení:
 - druh a stupeň postižení,
 - typy vzdělávacích potřeb,
 - stupeň podpůrných opatření,
 - způsob poskytované péče (individuální, speciálně pedagogická nebo psychologická),
 - specifikace náplně práce žáka s učivem,
 - doporučené kompenzační, rehabilitační a didaktické pomůcky,
 - doporučení pro zapojení dalšího pedagogického pracovníka,
 - návrh na reorganizaci třídní výuky (potřeba navýšení finančních prostředků, časové a obsahové rozvržení výuky),
 - další doporučení, poznámky, závěry vyšetření,
 - zpracoval (jméno a příjmení odborného poradenského pracovníka).
- Podpis a razítko.
- Kontaktní údaje odpovědného pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení.

Údaje v IVP vyplňující vyučující daného předmětu:

- Vyučovací předmět (název předmětu v souladu se vzdělávacím programem, podle kterého se žák vzdělává).
- Kontaktní údaje žáka.
- Informace o vzdělání žáka (třída, školní rok).
- Kontaktní údaje vyučujícího a datum zapojení žáka do výuky.
- Následný popis změny vyučujícího.
- Pedagogická diagnostika (aktuální úroveň znalostí a dovedností žáka v daném vyučovacím předmětu, specifikace znalostí vzhledem k věku a zdravotnímu postižení).
- Hlavní cíle vzdělávání a dalšího rozvoje žáka.
- Školní dokumentace (název vzdělávacího programu, podle kterého se žák vzdělává).
- Organizační struktura výuky (např. integrace v běžné třídě, zařazení do speciální skupiny, individuální výuka a konzultace, výuka s pomocí asistenta pedagoga).
- Pedagogické metody a formy práce.
- Učební materiály a pomůcky využívané při výuce.
- Způsoby zadávání a plnění úkolů.
- Způsoby ověřování vědomostí a dovedností a následné způsoby hodnocení.
- Personální administrativa potřebná pro zajištění úprav v průběhu vzdělávání žáka (potřeba dalšího pedagogického pracovníka).
- Další subjekty podílející se na vzdělávání žáka (např. logopedická poradna, tyflopéd, psycholog).
- Spolupráce se zákonnými zástupci žáka (forma spolupráce).
- Dohoda mezi žákem a pedagogem (pouze v případě, byla-li uzavřena).
- Harmonogram vzdělávání žáka:
 - doba zpracování IVP,
 - dlouhodobé cíle ve výuce žáka,
 - případné úpravy v harmonogramu,
 - prodloužení délky vzdělávání,
 - poznámky a doporučení pro následné vzdělávání žáka.
- Schůzky osob podílejících se na vzdělávání a odborné péči o žáka (reflexe výuky, hodnocení jejího průběhu, aktualizace harmonogramu).
- Závěry pro následné vzdělávání.

Celý dokument IVP musí být na závěr podepsán a datován. (Uzlová 2010)

Z výše uvedené doporučené struktury IVP vyplývá velice podrobná struktura. Realita v běžné školní praxi zdaleka neodpovídá skutečnosti. Reálný IVP plán na školách je stručnější.

S plánem by měli být seznámeni všechny zainteresované osoby. Hlavním cílem IVP je, aby byl využitým dokumentem ve vzdělávání. Je potřeba ho pravidelně aktualizovat a doplňovat.

2.2.3 Diagnostické metody

Při diagnostice se využívá řada metod převzatých z psychologie nebo vytvořených příslušnými vyučujícími. Nejpoužívanějšími metodami jsou anamnéza, pozorování, rozhovor, dotazníky, testy, metody ověřování schopností a dovedností, analýza výsledků činnosti a přístrojové metody.

Anamnéza

Anamnéza umožňuje získat informace pro objasnění aktuálního stavu dítěte. Anamnéza se dělí na osobní, rodinnou a školní. Osobní anamnézou se zjišťují poznatky o prenatálním, postnatálním a předškolním vývoji dítěte. Otázky vztahující se k probíranému tématu jsou kladeny po navázání vztahu se zákonnými zástupci žáka. V rodinné anamnéze se nacházejí informace týkajících se způsobu výchovy v rodině a vlivu členů rodiny na dítě. Školní anamnézou se hledají řešení školních problémů dítěte. V anamnéze se hodnotí lidé, kteří přišli během školní docházky se žákem do styku. (Zelinková 2007)

Pozorování

Pozorování je jedna z nejdůležitějších metod. Jde o dlouhodobé a systematické pozorování žáka ve všech jeho projevech. Může být dlouhodobé i krátkodobé, tyto formy pozorování jsou propojeny. Žáka lze pozorovat kdekoliv, nejen ve třídě. Pozorováním lze vytvořit závěry a přizpůsobit tak výuku i vedení dítěte. (Zelinková 2007)

Rozhovor (interview)

Součástí rozhovoru jsou otázky tak jako u testů či dotazníků. Rozhovor pomáhá k navázání vztahu s dítětem. Rozhovor napomáhá k poznání žákova problému či osobnosti, zjištění důvěrných informací. Na začátku rozhovoru musí být stanoven cíl. Během interview je důležité se plně věnovat reakcím a odpovědím žáka. V průběhu rozhovoru je nutné si poznamenávat informace, které jsou podstatné. Na začátku rozhovoru je důležité informovat dítě i rodiče žáka, že zjištěné informace jsou důvěrné a nebudou zneužity. (Zelinková 2007)

Dotazníky

Dotazníky slouží k získávání odpovědí od většího počtu respondentů. Mají podobu písemné formy a mají všechny náležitosti dotazníku. Musí být vytyčen cíl, kterého bude dotazníkem na závěr dosaženo. (Zelinková 2007)

Testy (psychologické, pedagogické, didaktické atd.)

Testy se zjišťují úrovně znalostí v dané oblasti, jejich vyhodnocování má přísná pravidla. Standardizovanými psychologickými testy se měří schopnosti, výkony, nadání, zájmy a postoje dotazovaných. (Zelinková 2007)

Metody ověřování vědomostí a dovedností (písemné i ústní zkoušení atd.) (Zelinková 2007)

Analýza výsledků činnosti

Rozbor zpracovaných úkolů, posuzování výtvorů jedince a dalších úkolů. Součástí analýzy je rozbor hotového materiálu, analýza úkolů. (Zelinková 2007)

Přístrojové metody

Vyšetření sluchu metodou audiometrie apod. (Zelinková 2007)

Při využívání těchto metod je důležitá jejich validita (zda jsou výsledky platné) a reliabilita (zda jsou přesné a spolehlivé). (Zelinková 2007)

2.3 Školská poradenská zařízení

Mezi školská poradenská zařízení patří Pedagogicko-psychologická poradna (PPP), Speciálněpedagogická centra (SPC), Střediska výchovné péče (SVP). Tyto zařízení slouží žákům, dětem, studentům, zákonným zástupcům a školám a poskytují poradenskou, metodickou, informační a diagnostickou pomoc při tvorbě IVP.

Školskými poradenskými zařízeními se zabývá Vyhláška č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

V České republice se pedagogicko-psychologické poradny nacházejí většinou ve všech bývalých okresních městech. Jejich pobočky jsou rozmístěny i do měst menších.

Na Benešovsku, ke kterému se má bakalářská práce vztahuje jsou PPP v Benešově a ve Vlašimi. Speciálně pedagogická centra už nejsou tak samozřejmé, nacházejí se maximálně dvě na jeden kraj. Ve Středočeském kraji jsou pouze čtyři a to tři v Mladé Boleslavi a jedna v Brandýse nad Labem.

2.3.1 Pedagogicko-psychologická poradna (PPP)

Činnost poraden se datuje již od 70. let 20. století. Poskytují konzultační, terapeutickou a poradenskou činnost. Zaměřuje se především na psychologickou, sociální a speciálně-pedagogickou diagnostiku. Jejím cílem je zjištění problémů a to v oblasti chování, učení, výchovy a vzdělání dětí a mládeže. (Lechta 2010)

Jedná se o zařízení, které se zaměřuje na problematiku výchovy a vzdělání dětí a mládeže. Zde se provádějí diagnózy a vyšetření. Doporučení k vyšetření provádějí nejčastěji zaměstnanci školního zařízení a to výchovný poradce, nejčastěji třídní učitel či učitelka. Záleží na rodičích či zákonných zástupcích, zda toto vyšetření s dítětem absolvují, nebo po absolvování vyšetření poskytnou podklady škole. Toto je největší střet těchto stran. PPP se zaměřuje především na děti s mentálním postižením, problémové děti a ty, které mají problémy se vzděláváním.

Činnost poraden charakterizuje Vyhláška č. 72/ 2005 Sb., § 5, odst. 1–3 a příloha č. 1. Jedna z mnoha činností pedagogicko-psychologických poraden je komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika. Diagnostika dětí se speciálním

vzděláváním na základní škole je specifikována ve výše uvedeném Školském zákoně a jeho Vyhlášce. Na základě stanovené diagnostiky se rozhodne, zda má žák problémy se zvládnutím běžného učiva základní školy. Dále určuje míru problému s adaptací žáka nebo poruchu chování. Diagnostika slouží jako podklad pro integraci žáků s poruchami učení a chování a jejich začleňování do škol.

Pedagogicko-psychologické poradny poskytují psychologickou a speciálně pedagogickou intervenci pro žáky základních škol, jejich zákonné zástupce a pedagogické pracovníky. Pro začlenění integrovaného žáka vypracovávají podklady pro vzdělávací opatření a dokumentaci. (Vyhláška č. 72/ 2005 Sb., § 5, odst. 1–3, příloha č. 1)

„V pedagogicko-psychologických poradnách je často využívána Wechslerova inteligenční škála pro děti (WISC), popř. její novější modifikace WISC III. Obě verze podávají obraz struktury rozumových schopností v oblasti verbální a názorové (performační). Ve verbální části testů řeší dítě úlohy, které vyžadují zapojení řeči, aktivizace vědomostí. Část názorová je zaměřena na oblast percepčně-motorickou. Na základě jednotlivých subtestů získává psycholog IQ verbální, IQ performační a IQ celkový.“ (Zelinková 2007, s. 99)

Tým pracovníků PPP

- Psycholog.
- Speciální pedagog.
- Sociální pracovník.
- Logoped.

Náplň práce

- Řešení výchovných a vzdělávacích problému dětí od 3 – 19 let.
- Zajišťuje psychologické a speciálně-pedagogické služby.
- Poskytuje diagnostickou, intervenční, reedukační, terapeutickou a psychokorektivní péči a poradenství.
- Psychologické poradenství.

- Poskytuje informační a metodickou pomoc.
- Prevence sociálně patologických jevů.
- Pořádá odborné kurzy a školení.

2.3.2 Speciálněpedagogické centrum (SPC)

Činnost center se datuje až od roku 1990. Cílem těchto center je poradenská, speciálně-pedagogická, psychologická a psychoterapeutická činnost pro děti a mládež s různým druhem postižení. Zaměřují se hlavně na integrované žáky se zdravotním postižením vzdělávajících se v běžných školách. (Lechta 2010)

Jejich speciální činnost je zaměřena na druh postižení podle Vyhlášky č. 72/ 2005 Sb., příloha č. 2. Normy rozdělují činnost center dle typu handicapu. Podle jejich zaměření se mění i jejich specializovaná činnost. Centra se rozdělují na - centrum poskytující služby žákům s vadami řeči, centrum poskytující služby žákům se zrakovým postižením, centrum poskytující služby žákům se sluchovým postižením, centrum poskytující služby žákům s tělesným postižením, centrum poskytující služby žákům s mentálním postižením, centrum poskytující služby žákům s poruchami autistického centra, centrum poskytující služby žákům hluchoslepým a centrum poskytující služby žákům s více vadami. (Vyhláška č. 72/ 2005 Sb., § 6, odst. 1–4 a příloha č. 2)

Společně s pedagogicko-psychologickou poradnou zajišťují pro děti, žáky, studenty a jejich rodiče nebo zákonné zástupce a pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou a poradenskou a metodickou činnost. Poskytují speciálně-pedagogické a psychologické služby. Pomáhají při volbě dalšího vzdělávání a při volbě budoucího povolání. Spolupracují s orgány sociálně právní ochrany a zdravotnických zařízení. Zabývá se zdravotně postiženými dětmi. (Vyhláška č. 72/ 2005 Sb., § 6, odst. 1–4.)

Všechna speciálněpedagogická centra mají společné následující činnosti:

1. Vyhledání žáků se zdravotním postižením.
2. Celková diagnostika žáka (speciálně pedagogická a psychologická).
3. Tvorba IVP žáka (strategie celková podpory žáka, pedagogicko-psychologické vedení apod.).

4. Individuální a skupinová práce se žákem.
5. Včasná, krizová intervence.
6. Konzultační, metodická činnost pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení.
7. Sociálně právní poradenství (sociální dávky, příspěvky apod.).
8. Pomáhají při volbě dalšího vzdělávání, povolání.
9. Poskytování odborné literatury, rehabilitačních a kompenzačních pomůcek podle potřeb žáků.
10. Pomoc při začlenění žáků se zdravotním postižením do škol (instruktáž a úprava prostředí).
11. Všestranná podpora při vývoji žáků se zdravotním postižením.
12. Administrativa center.
13. Koordinace činností všech zainteresovaných stran při integraci žáka.
14. Tvorba návrhů individuálních vzdělávacích plánů. (Vyhláška č. 72/ 2005 Sb., příloha č. 2.)

Tým pracovníků SPC

- Psycholog.
- Speciální pedagog.
- Sociální pracovník.
- Odborníci či externí spolupracovníci - logoped, etoped, psychoterapeut, fyzioterapeut, pediatr, psychiatr, neurolog a lékařští specialisté.

Náplň práce

- Zpracovávají podklady pro rozhodnutí o zařazení dítěte do běžné či speciální školy.
- Návrh o vzdělávání zdravotně postiženého dítěte a s tím spojenou metodickou nebo konzultační pomoc.
- Spolupracuje s odborníky a vyhledává pomocí nich zdravotně postižené děti v daném regionu.
- Vedou evidenci klientů SPC.
- Provádějí komplexní diagnostiku.

- Pomáhají řešit problémy rodin se zdravotním postižením dětí.
- Pořádají odborné akce a školení.

2.3.3 Střediska výchovné péče (SVP)

Jejich činnost se datuje od roku 1997. Činnost středisek je uvedeno v Zákoně č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Střediska výchovné péče jsou součástí školských poradenských zařízení. Jejich péče a činnost je zaměřena především pro klienty výchovných zařízení nebo při jejich integraci do společnosti. Poskytují preventivní speciálně pedagogickou a psychologickou péči a pomoc, odbornou a konzultační činnost. Nabízí pomoc, radu při řešení výchovných problémů a předcházejí tak poruchám. Mají za úkol zmírňovat nebo odstraňovat poruchy chování. Střediska napomáhají prevenci návykových látek ve školách a školských zařízeních. Spolupracují se školami, PPP, SPC, středisky sociální prevence a dalšími institucemi. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 17, odst. 1–5)

2.4 Vzdělání

Největší a nejzásadnější vliv na rozvoj osobnosti a vzdělání dítěte má jeho rodina, škola. Je nezbytné děti s postižením zařadit do třídního kolektivu. Škola by měla pro zařazení žáka s postižením poskytnout kvalitní zázemí. Škola dává možnost k projevení osobnosti, dovednosti a schopností postiženého žáka, které nejsou negativně ovlivněny jeho postižením. (Novosad 2000)

„Pokud se nám podaří zařadit co nejvíce postižených dětí do běžné školní skupiny vrstevníků, posílí to nejen jejich sebevědomí, ctižádost a sociálněadaptační schopnosti, ale také napomůže vytváření nezkresleného obrazu, který o nich budou jejich spolužáci mít. Tento obraz se v dospělosti zhodnotí i v přístupu veřejnosti ke spoluobčanům se zdravotním handicapem. Naopak u dětí a mládeže, jejichž stupeň tělesného, smyslového či mentálního postižení (případně kombinaci) je natolik závažný, že neumožňuje zařazení do „normálních“

školy, je třeba podporovat základní rozvoj speciálních škol a domovů rodinného typu, stacionářů či specifických komunit (včetně chráněných dílen apod.).“ (Novosad 2000, s. 27)

2.5 Speciální pedagogika

Termín speciální pedagogika poprvé použil Bohumír Popelář (1957) a začal pronikat do mnoha zemí. Pojem speciální pedagogika začal používat český speciální pedagog Miloš Sovák (1973). Hlavním cílem speciální pedagogiky je maximální rozvoj a snaha o co nejlepší socializaci u postiženého nebo znevýhodněného jedince. Metody speciální pedagogiky se používají při integraci žáka do třídního kolektivu a jeho následné vzdělávání. (Pipeková 1998)

„Speciální pedagogika je disciplína orientovaná na výchovu, vzdělání a celkový osobnostní rozvoj znevýhodněného člověka s cílem dosáhnout co možná nejvyšší míry jeho sociální integrace, a to včetně pracovních a společenských možností a uplatnění.“ (Slowík 2007, s. 15)

Obor speciální pedagogika je vědní disciplínou zaměřující se na teoretickou i praktickou formu výchovy, vyučování a vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Speciálními potřebami se ve speciální pedagogice rozumí senzorického, somatického, řečového, mentálního nebo psychosociálního znevýhodnění. Teoretické a praktické formy výchovy, vyučování a vzdělávání dětí speciálními vzdělávacími potřebami jsou poskytovány:

- Žákům se zdravotním postižením, oslabením.
- Žákům dlouhodobě nemocným.
- Dětem s lehčími poruchami (poruchy chování, učení).
- Dětem s nízkým sociokulturním statusem.
- Žákům ohrožených socio - patologickými jevy.
- Žákům s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou.
- Dětem se statusem azylanta nebo účastníkům azylového řízení.
- Dětem výjimečně nadaných. (Michalová 2012)

Obory speciální pedagogiky (pedií) členěné podle druhu postižení klienta jsou uvedeny v následující tabulce s číslem jedna.

<i>„Obory speciální pedagogiky“</i>	<i>Druhy postižení</i>
<i>somatopedie</i>	<i>tělesná postižení, dlouhodobá onemocnění</i>
<i>tyflopédie (oftalmopedie)</i>	<i>zrakové postižení</i>
<i>surdepédie (akupédie)</i>	<i>sluchové postižení</i>
<i>psychopedie</i>	<i>mentální postižení (příp. psychické poruchy)</i>
<i>logopedie</i>	<i>narušená komunikační schopnost (vady a poruchy řeči)</i>
<i>etopedie</i>	<i>poruchy chování a sociální deviace</i>
<i>speciální pedagogika osob s dílčími nedostatky</i>	<i>specifické poruchy učení, projevy LDM (ADD, ADHD) atd.</i>
<i>speciální pedagogika osob s kombinovaným postižením (s více vadami)</i>	<i>kombinace dvou a více druhů postižení“</i>

Tabulka 1: Obory speciální pedagogiky (Slowík 2007, s. 19)

„Snahou všech speciálně pedagogických disciplín je integrace postižených do adekvátní reality.“ (Vítková 2004, s. 9)

2.5.1 Vybrané pojmy speciální pedagogiky

Norma - slovo latinského původu, které v doslovném překladu znamená pravítko, pravidlo měřítko. Dnes je tento výraz považován za danou směrnicí, ucelený zvyk nebo i zákon. (Slowík 2007)

Normalita - tento termín je používán pro takový stav osoby, věci či jevu, které odpovídají normě, z jehož hlediska je posuzována. (Slowík 2007)

Defekt (vada) - z latinského slova defectus v překladu úbytek. Ztráta nebo narušení psychické, fyziologické nebo anatomické funkce či struktury. Vady lze dělit do mnoha skupin: orgánové a funkční, lehké, střední nebo těžké a vrozené nebo získané. (Slowík 2007)

Postižení - znamená ztrátu nebo omezení schopností. Činnosti lze vykonávat v takové míře, ve které jsou považovány za normální. (Slowík 2007)

Znevýhodnění (handicap) - je označováno omezení nebo ztráta schopností a dovedností zabraňující jedinci provádět určitou činnost takovým způsobem, který je u člověka brán jako normální. (Slowík 2007)

Defektivita - je důsledkem defektu (vady). Jedná se o poruchu postoje k sobě samému. Příčinou defektivit jsou reakce okolního prostředí na jedince s vadou. (Slowík 2007)

Socializace- začlenění do společnosti, přizpůsobování se, budování vztahů, vzdělání a práce. (Pipeková 1998)

Socializaci rozdělujeme do čtyř stupňů:

- Integrace – úplné zapojení a splynutí znevýhodněného jedince ve společnosti.
- Adaptace – přizpůsobení znevýhodněného jedince společenskému prostředí za určitých podmínek. Je nutné vycházet z individuálních vlastností, schopností a potřeb znevýhodněného jedince.
- Utilita – sociální upotřebitelnost znevýhodněného jedince, možnosti rozvoje jsou omezené, pracovní a společenské uplatnění pod dohledem jiných osob.
- Inferiorita – sociální nepoužitelnost, segregace jedince, nevytvoření popř. ztráta sociálních vztahů. (Pipeková 1998)

2.6 Integrace

Slovo integrace pochází z latiny. V doslovném překladu znamená znovu vytvoření celku. Pojem integrace se používá v mnoha oborech, např. pedagogice, biologii, matematice, informatice, psychologii, sociologii apod. Cílem integrace je vytvoření rovných šancí, vzájemného porozumění a akceptace mezi postiženými a nepostiženými. (Vítková 2004)

Termín integrace má svůj protipól neboli segregaci.

Segregace - opak integrace, postižený jedinec je vyčleněn ze společnosti nebo sám sebe vyčleňuje z důvodu jeho postižení.

V legislativě se integrací zabývá Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

V případě potřeby zdravotního postižení žáka se zřizují pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě se souhlasem krajského úřadu v rámci školy jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy. (Školský zákon č.561/2004 Sb., § 16, odst. 8)

Pro moji bakalářskou práci budu pracovat s následným vysvětlením pojmu. Integrace je považována za plné začlenění jedince do společnosti v co nejvyšší míře.

Novosad ve své knize píše, že většinou dítě navštěvuje nejprve speciální školu, poté zda rodiče nebo odborníci usoudí, že dítě zvládne běžnou školu, je do ní přemístěno. Toto však spíše vede k tomu, že se dítě po čase vrací zpět do speciální školy, bohužel proto není zřejmé vysvětlení. (Novosad 2000)

Integrace do běžných škol je vhodnější, protože žáci získají osobní a společenské zkušenosti. Dítě zůstává ve svém rodném prostředí a naučí se společenské zkušenosti a dovednosti, žít v normálním prostředí. Speciální školy jsou vhodné pro ty žáky nevládající běžnou školní docházku. (Pešatová, Tomická 2007)

Škála stupňů sociální integrace podle WHO-Světová zdravotnická organizace zobrazené v tabulce číslo dvě.

Stupeň	Reálný obraz
1. sociálně integrovaný	postižení plně neomezuje účast při společenských činnostech
2. účast inhibovaná	postižení mírně omezuje účast při společenských činnostech
3. omezená účast	osoby se plně neúčastní při společenských činnostech např. manželství, sexuální život
4. zmenšená účast	postižení je důsledkem neschopnosti navázání náhodných vztahů, omezují se pouze na přirozené vztahy např. rodina, domov, pracoviště
5. ochuzené vztahy	omezení v tělesném, duševním a sociálním vývoji jedince bez zlepšení
6. redukované vztahy	jedinci vytvářejí vztahy pouze k vybrané skupině či k jednotlivci
7. narušené vztahy	jedinci neudržují trvalejší vztahy s lidmi, změna chování působí negativně i na přirozené prostředí skupiny
8. společenská izolovanost	jedinci jsou zcela izolováni (bez zjistitelnosti míry integrace) plná segregace

Tabulka 2: Stupně sociální integrace (Slowík 2007)

Ve škole se snažíme vždy o pozitivní integraci. Integrace má být přínosem jak pro jedince, tak i skupinu, rodinu atd. ve které se nachází. Integrace musí být komplexně sledována z pohledu podmínek, vztahů a míry integrace (jak z pohledu dítěte s postižením, zdravých dětí, rodiny, školy, učitele a společnosti). Pro pozitivní integraci je nutné zvážit všechny klady a zápory, zhodnotit je. V pozitivní integraci bereme v potaz mnoho faktorů - instinkt učitele, zákony, dodržování určených zásad a postupů. (Pešatová, Tomická 2007)

2.6.1 Procesy přizpůsobení se integraci

Procesy přizpůsobení se integraci mají tři podoby.

- Asimilace – vypořádání postiženého žáka se způsoby chování většiny. Chování převezme žák tak dalece, jak bude moci. Koncept asimilace se omezuje především na lehčí typy postižení a převládá v zemích s menšími snahami o integraci.
- Akomodace – uznávají se práva postižených žáků. V první řadě se musí přizpůsobit většina postiženému žákovi. Cílem není potlačovat rozdílnost.
- Adaptace – je oboustranné přizpůsobování postižených i nepostižených. Cíl spočívá v tolerantním úsilí smířit se s předsudky a přiblížit většinu postiženému jedinci a naopak. Jde o dynamický proces vzájemného přizpůsobování. (Vítková 2004)

2.6.2 Hlediska integrace

Na integraci se nahlíží z několika hledisek.

- Ekonomické: ekonomické podmínky státu, integrace by měla být finančně stejná jako speciální školství.
- Pedagogické: změna pedagogického přístupu, podmínek, metod,...
- Psychosociální: vztahy a postoje ve škole, rodině, společnosti a jejich vzájemná spolupráce.
- Legislativní: ochrana jak integrovanému žákovi i pedagogovi.
- Personální: kvalifikovanost pedagogů a dalších zúčastněných. (Pešatová, Tomická 2007)

2.6.3 Formy integrace

Integrace nabývá několika forem.

- Fyzická - na stejném místě se nachází postižení i nepostižení jedinci.
- Funkční - aktivní zapojení postižených i nepostižených do společnosti nebo života jedince.
- Sociální - všichni jsou si rovní, nedělají se rozdíly.
- Společenská - opravdová účast na společenském i kulturním životě. (Vítková 2004)

2.6.4 Modely integrace

Základním právem člověka s postižením je právo na vzdělání a rovnost šancí. Integrativní snahy vychází z analýzy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v roce 1994, kde jsou popsána čtyři představy postižení, která jsou chápána jako modely péče o postižené jedince:

- Model medicínský: vychází z biologicko-organických nebo funkčních příčin vedoucí k medicínsky orientované péči. Cílem je překonání a léčba postižení. Speciálněpedagogická, vyučovací a terapeutická opatření se provádí ve zvláštních zařízeních. Integrací se rozumí reintegrace do běžné základní školy po předchozím vyřazení ze speciální školy. Medicínský model nevyžaduje změnu školského systému, ale spočívá v přizpůsobení se dítěte stávající struktuře. (Bartoňová, Vítková 2007)
- Model sociálně patologický: vychází ze sociální povahy jedince. Hlavním řešeným problémem modelu je socializace a diskriminace podmíněná postižením. Postižení se nemohou přizpůsobit svému okolí, je třeba postižené pomocí speciální terapie adaptovat a normalizovat. Sociálně patologický model nevyžaduje změnu školského systému, ale sociální přizpůsobení jedince tomuto systému. (Bartoňová, Vítková, 2007)
- Model prostředí: řeší otázku změny školského zařízení ve prospěch postižených žáků. Integrací žáka do běžné školy dochází k přizpůsobení instituce potřebám žáka. Modelu prostředí odpovídá školská reforma. Uvnitř rámce kurikula poskytuje rozdílné nabídky všem žákům podle jejich vzdělávacích potřeb. Rozdílné nabídky vyžadují optimální

materiální a personální vybavení, stejně jako vytvoření sítě speciálních a základních škol. Výhoda modelu spočívá především v mimoškolní oblasti, tzn. v oblasti sociální. Kompromisem je flexibilní částečná integrace. (Bartoňová, Vítková 2007)

- Model antropologický: nejprve jde o lepší interpersonální interakci. V druhé řadě se jedná o zlepšení prostředí, nabídek a vybavení. Model primárně neřeší nauku žáka jak zacházet a žít se svým postižením. V modelu je důraz kladen na realistické ohodnocení situace postižených. Dochází k podpoře a odhalení jejich osobnosti s důrazem na interakci. Podle modelu reformovaná škola respektuje všechny žáky, stejně jako rozdílné nabídky realizované podle individuálních potřeb žáků. V prostředí je role postiženého žáka silně ovlivněna postojem učitelů a spolužáků. Ke kvalitní integraci přispívají asistenti pedagoga. Učitelé nemají hodnotit pouze specifika žáka s postižením, ale i pozitiva společné výuky žáků s postižením i nepostižených žáků. (Bartoňová, Vítková 2007)

2.6.5 Školní integrace

Školní integrace se rozděluje do tří následujících skupin.

Individuální integrace

Individuální integraci spočívá v začlenění jednoho žáka do třídy v běžné škole, nejbližší svému bydlišti. Zde je nutné zajistit odbornou pomoc žákům a jejich rodičům - pedagogická asistence a podpora. V praxi není jednoduché umístit pouze jednoho žáka se speciálně vzdělávacími potřebami. (Lechta 2010)

Skupinová integrace

Skupinová integrace je začlenění dětí do běžné základní školy. Jejich vyučování probíhá ve skupině dětí se stejným nebo podobným postižením. Na těchto školách působí speciální pedagog. Některé učební hodiny jsou spojovány s běžnou třídou, v extrémních případech se spojování vyučovacích hodin neuskutečňuje vůbec. Pro skupinovou integraci je vhodné spojit více žáků s podobnými postiženími, integrace se stává efektivnější. (Lechta 2010)

Preventivní (obrácená) integrace

Obrácená integrace je protipól individuální integrace. Jedná se o začleňování žáků bez postižení do speciálních škol se zajištěním podmínek pro výuku. Třetí typ integrace zajišťuje sociální integraci a společné vyučování žáků s postižením i bez něj. Hlavním důvodem bylo naplnit kapacitu speciálních škol, protože počet žáků klesal z důvodu školní integrace. (Lechta 2010)

2.7 Inkluze

Inkluze je synonymum integrace. Výstižnější pojetí vysvětluje inkluzi jako vyšší stupeň integrace a lepší kvality. Cílem je poskytnout pro všechny děti bez ohledu na postižení či nadání rovnou šanci na vzdělání. Při inkluzi se podporuje komunikace, kooperace a respekt k různorodosti. Inkluze je prezentována v posledních letech častěji než integrace. Dnes se stále setkáváme s rodiči postiženého žáka, mající problém umístit své dítě do běžné základní školy. (Uzlová 2010)

Jedná se o zásadní reformu školství, jde o akceptování různorodosti žáka. Všichni mají stejné právo a možnost na vzdělání. Inkluze se netýká pouze vzdělávání, primárně zapojuje lidi s postižením do běžných činností života. Nezáleží na tom, zda je žák postižený, je z etnické menšiny, dítě cizinců, nadané dítě nebo sociálně znevýhodněné. Inkluze nerozděluje běžné školy a žáka s postižením. (Novosad 2000) „*Inkluze není výhoda, kterou by si dítě muselo zasloužit zvládnutím požadavků školy, ale automatické právo, které se nevyužije jen tehdy, když speciální vzdělávání představuje variantu ještě lepší (resp. když by inkluzivní vzdělání mohlo dítě poškodit).*“ (Novosad 2000, s. 22)

K požadavkům inkluze napomáhá mnoho faktorů - bezbariérový přístup, pedagogická a psychologická pomoc, výukové pomůcky, pomoc asistenta, menší počet žáků ve třídě.

Inkluze si neklade za cíl likvidovat speciální školy a speciálněpedagogická zařízení. Inkluze vytyčuje několik cílů. Prvním cílem procesu je vytvoření mnohem pružnějšího, diferencovanějšího, průchodnějšího prostředí pro potřeby jednotlivých žáků. Druhým cílem je adekvátnější výchovně-vzdělávací systém. Rodiče dítěte vybírají školu uspokojující jeho edukační potřeby (speciální škola, běžná základní škola). Úspěšná školní inkluze však vyžaduje vytvoření patřičných metodických, personálních, organizačních, technických

a jiných podmínek. Ve třídě s uskutečňovanou inkluzí musí být dodržen limit počtu žáků s postižením, učitelé musí dostávat určitou metodickou přípravu a pomoc. I ostatní žáci a rodiče musí být seznámeni s aktivní a podpůrnou účastí na inkluzi. Inkluzi nelze aplikovat, nedostane-li žák potřebný servis. Škola musí mít kompetentní odborníky, finanční a technické prostředky, metodické nabídky, atd. (Lechta 2010)

Inkluzivní edukaci lze chápat třemi typy pojetí - ztotožňovat s integrací, optimalizovaná integrace, nová kvalita přístupu k postiženým dětem, odlišná od integrace (Lechta 2010)

2.7.1 Inkluzivní pedagogika

Inkluzivní pedagogika spočívá v otevřené, individualizované a individuální schopnosti dítěte. Schopnost dítěte je orientována dle podoby učebních procesů bez statických, kulturních nebo jazykových norem umožňující zohlednění speciálních vzdělávacích potřeb žáků v multietnických, multikulturních a multilingvních učebních skupinách. Inkluzivní pedagogika navrhuje orientaci na osobní prostředí dítěte, prosazuje vnitřní rozdělení a otevřenost vyučování s orientací na obec, komunitu a vzájemnou pomoc. Dané elementy nejsou specificky interkulturní. Nedocházelo by ke komplexitě elementů, kdyby se současně nevztahovaly ke specifickým potřebám v kontextu různorodosti. (Hájková, Strnadová 2010)

2.7.2 Inkluzivní prostředí

Inkluzivní prostředí se rozumí prostředí, kde se lidé tolerují, pomáhají si a jedinci se učí od sebe navzájem. Tráví zde svůj volný čas, vzdělávají se nebo pracují, nezáleží na tom, zda jde o handicapovaného či zdravého jedince. Různorodost je zde výhodou nebo zdrojem inspirace. Jedinci se učí žít společně. (Uzlová 2010)

2.7.3 Inkluzivní vzdělání

Inkluzivní vzdělání je právo každého jedince se vzdělávat. Nezáleží na jejich schopnostech, nadání nebo postižení. Vzdělávací potřeby jedince jsou přirozené. Speciálně vzdělávací potřeby jsou zprostředkovávány individuálním vzdělávacím plánem. (Uzlová 2010)

2.8 Mentální postižení

Mentální postižení je jedním ze dvou výše uvedených typů postižení (viz kapitola žák se speciálními vzdělávacími potřebami). Mentálně postižený žák spadá do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Kapitola obsahuje detailní popis mentálního postižení žáka. Důvodem podrobného uvedení do dané problematiky je moje náplň práce asistenta pedagoga s mentálně postiženým dítětem.

Mentální retardace (postižení) je slovo, které pochází z latiny, v překladu znamená „mens“ (mysl, duše) a „retardare“ (opozdit, zpomalit). Doslovný překlad znamená „zpomalení (opoždění) mysli“. (Slowik 2007)

Mentální retardace je často zaměňována za pojem demence, mezi těmito pojmy jsou zásadní rozdíly. Mentální retardace je vrozený mentální deficit vznikající již v prenatálním či perinatálním období dítěte nebo v prvním roce života dítěte. Demence je snížení již nabytých mentálních schopností člověka. Příčinou demence je nejčastěji úraz, závažná nemoc v pozdějším období života. Demence se týká především starších lidí a spojuje se s degenerativními onemocněními mozku. (Slowik 2007)

„Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí a v požadované míře se mu přizpůsobit. Je definována jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70 % normy), přestože postižený jedinec byl přijatelným způsobem výchovně stimulován. Hlavními znaky mentální retardace jsou nedostatečný rozvoj myšlení a řeči, omezená schopnost učení a z toho vyplývající obtížnější adaptace na běžné životní podmínky. Limitovaný rozvoj rozumových schopností bývá spojen s postižením či změnou dalších schopností a s odlišností ve struktuře osobnosti.“ (Vágnerová 2004, s. 289)

Přístupy k definování mentálního postižení jsou podrobně rozebrány v níže uvedené tabulce číslo tři.

„Přístup	Definice
biologický	<i>postižení v důsledku trvalého závažného organického nebo funkčního poškození mozku; syndrom podmíněný chorobnými procesy v mozku</i>
psychologický	<i>primárně snížená úroveň rozumových schopností měřitelných standardizovanými IQ testy (tzn. vzhledem k populační normě)</i>
sociální	<i>postižení charakteristické dezorientací ve světě a ve společnosti, která omezuje zvládat vlastní sociální existenci samostatně bez cizí pomoci</i>
pedagogický	<i>snížená schopnost učit se navzdory využití specifických vzdělávacích metod a postupů</i>
právní	<i>snížená způsobilost k samostatnému právnímu jednání (prováděných složitých právních úkonů a rozhodnutí)“</i>

Tabulka 3: Přístupy k definování mentálního postižení, (Slowík 2007, s. 110)

Stupně mentální retardace 10. Revize mezinárodní statistické kvalifikace nemocí zveřejněnou Světovou zdravotnickou organizací v roce 1992.

Kódová čísla	Slovní označení	Pásmo IQ
F70	Lehká mentální retardace	50-69
F71	Středně těžká mentální retardace	35-49
F72	Těžká mentální retardace	20-34
F73	Hluboká mentální retardace	0-19
F78	Jiná mentální retardace	/
F79	Neurčená mentální retardace	/

Tabulka 4: Stupně mentální retardace

2.8.1 Lehká mentální retardace

Lehká mentální retardace byla v dřívější terminologii označována jako debilita. Lidé s touto retardací v dospělosti uvažují na úrovni středního školního věku dítěte (odpovídá 9-12 letům mentálního věku).

Zvládají základní pravidla logického myšlení, nejsou schopni myslet abstraktně. Verbálnímu projevu lehce mentálně retardovaného jedince chybí většina abstraktních pojmů. Uvažování i řeč jsou konkrétní. Jedincův ústní projev je jednodušší, využívá kratších vět. V projevu se objevují občasné nepřesnosti sémantického i syntaktického charakteru. Ani výslovnost jedince nebývá zcela bezchybná. (Vágnerová 2004)

Lehká mentální retardace se projevuje obtížemi s učením a problémovým chováním ve škole. Obtíže je možné zmírňovat cílenými vzdělávacími postupy. V dospělosti jsou jedinci plně

nezávislí na okolí, jsou schopni se o sebe postarat v pracovních záležitostech i v navazování vztahů k druhým lidem. Potřebují pouze dohled a oporu. (Vágnerová 2004)

2.8.2 Středně těžká mentální retardace

Starý název pro středně těžkou mentální retardaci byla imbecilita. Jedinci trpící tímto typem retardace dosahují v dospělosti myšlení předškolního věku dítěte (odpovídá 6 - 9 letům mentálního věku).

Nerespektují vždy pravidla logického myšlení. Ve slovníku daných jedinců chybějí i méně běžné konkrétní pojmy. Ústní projev je často chudý, agramatický a špatně artikulovaný. Učení je limitováno na mechanické opakování k zafixování k jakékoliv činnosti. Jedinci jsou schopni osvojit si základní návyky a jednoduché dovednosti, především v oblasti sebeobsluhy. (Vágnerová 2004)

Příčinou středně těžké mentální retardace je značný opožděný vývoj v dětství. Ve škole podávají jedinci limitované výkony, pod vhodným vedením lze dosáhnout maximálně možných výsledků v učení. Velice důležitou pomůckou jsou alternativní metody učení a speciálně-pedagogické programy. V dospělosti je možné dosáhnout nezávislosti a soběstačnosti. Nezávislost i soběstačnost dosahuje určitých limitů. Pracovní příležitosti jedinců se středně těžkým mentálním postižením by neměly vyžadovat vysokou přesnost a rychlost. Jedinci potřebují trvalý dohled. (Vágnerová 2004)

2.8.3 Těžká mentální retardace

Těžká mentální retardace byla v dřívější terminologii označována jako idiocie. Lidé v dospělosti uvažují na úrovni batolete (odpovídá 3-6 letům mentálního věku).

Omezení se týká především oblasti řeči. Jedinci se dokáží naučit nanejvýš několik špatně artikulovaných slovních výrazů, které navíc používají nepřesně. V některých případech jedinci nemluví vůbec. Jejich učení je značně limitováno, vyžaduje dlouhodobé úsilí. Poté dokáží zvládnout pouze základní úkony sebeobsluhy a plnění jednoduchých pokynů s velkými obtížemi. Těžká mentální retardace je často kombinována s jinými druhy postižení. Například postižení motoriky, epilepsie, apod. (Vágnerová 2004)

Těžká mentální retardace je doprovázena výraznými poruchami. Jedná se o poruchy motoriky somatická postižení, nonverbální komunikace, neartikulované výkřiky. Speciální rehabilitační, výchovná a vzdělávací péče přispívá k rozvoji motoriky, rozumových schopností a komutačních dovedností jednotlivců. Svou péčí zlepšují kvalitu jejich života. Jedinci nikdy nedosáhnou nezávislosti a samostatnosti. Je potřeba o ně neustále pečovat a podporovat. (Lechta 2010)

2.8.4 Hluboká mentální retardace

Hluboká mentální retardace byla stejně jako těžká mentální retardace dříve nazývána pojmem idiocie. V dospělosti jedinci dosáhnou mentálního věku maximálně 3 let a méně.

Jedinci ve většině případů mají kombinované postižení. Poznávací schopnosti hluboce mentálně retardovaných se téměř nerozvíjejí. Jedinci s hlubokou mentální retardací jsou maximálně schopni rozlišovat známé a neznámé podněty, reagovat na podněty libostí či nelibostí. U jedinců nedojde k vytvoření základu řeči. Jedinci s hluboce mentálním postižením jsou plně závislí na péči druhých lidí, obvykle bývají umísťováni do ústavu sociální péče. (Vágnerová 2004)

Lidé trpící hlubokou mentální retardací nejsou schopni v dospělosti se o sebe sami postarat. Musí být pod neustálým dohled. Plnění školní docházky zatím není možné, hledají se alternativy pro vzdělávání daných jedinců.

2.8.5 Jiná mentální retardace

Nejedná se přímo o mentální retardaci, výše zmíněné druhy retardace jsou doprovázeny dalšími postiženími – tělesnými, duševními a poruchami chování. V tomto důsledku je diagnóza zkomplikovaná nebo úplně znemožněná. (Slowík 2007)

2.8.6 Neurčená mentální retardace

Jedná se o druh mentální retardace, ve které se nevyskytují žádné specifické znaky výše uvedených druhů retardace. Není možné zařazení retardace do uvedených skupin. (Slowík 2007)

2.8.6.1 Vzdělání žáků s mentálním postižením

Vzdělání a výchova u dětí a žáků s mentálním postižením jsou velice složité a náročné. Náročnost se projevuje na straně učitelů, vychovatelů i rodičů. Z tohoto důvodu byli daní jedinci historicky poslední skupinou, kterou se začali zabývat odborníci. V minulosti se jedincům odpíralo vzdělání, tím docházelo k porušování práva každého člověka na vzdělání. Odborníci označovali jedince s mentálním postižením za nevzdělavatelného a nevychovatelného. Docházelo ke snižování jeho lidské důstojnosti. V dnešní době se pojmy (nevzdělavatelný, nevychovatelný) již nepoužívají a zmizely z legislativy i pedagogických slovníků. (Slowík 2007)

Vzdělání žáků s mentální retardací se provádí v rámci povinné školní docházky s dobou trvání devíti let. Odklad školní docházky lze provést do osmi let věku dítěte. Povinnou školní docházku je možné prodloužit až do dvaceti šesti let, i přes názory zainteresovaných odborníků.

Při práci se žáky s mentálním postižením je zásadní práce asistenta pedagoga. Může svou prací kladně ovlivnit začleněného žáka. Důležité je, aby AP znal potřeby dítěte a efektivní metody práce. Děti s mentálním postižením mají problémy především v komunikaci, schopnosti soustředit se, pozornosti, s myšlením, pamětí, hrubou a jemnou motorikou, unavitelností, apod. Asistent pedagoga a učitel musí dodržovat níže uvedené základní zásady:

Jasně a srozumitelné pokyny - hlavně při zadávání úkolů. Důležité je přesvědčení o porozumění dítěte danému úkolu. (Uzlová 2010)

Motivace k učení - je pozitivní i negativní. Negativní motivace k učení je, například strach ze špatné známky, zákaz hraní, apod. Negativní motivace je u dětí s mentálním postižením nevhodná. Přínosnější je motivace pozitivní mající mnoho podob, například pochvala, odměna, obrázek. V případě odměn musí být nastavena jasná a srozumitelná pravidla, pravidla se musí dodržovat. (Uzlová 2010)

Názornost - je velice důležité používání různých pomůcek a přirovnání. Děti by si měly pomůcky prohlédnout nejen zrakem, ale i hmatem. (Uzlová 2010)

Střídání činností - důvodem střídání činností je nesoustředění i únava. Proto se musí činnosti střídát a zařadit mezi ně i uvolňovací cviky, apod. (Uzlová 2010)

Časté opakování - pro podpoření zapamatování je nutné časté opakování učiva. K opakování lze vytvořit i zábavné metody, podporující zájem dítěte o činnost. (Uzlová 2010)

Zapojování a procvičování motoriky - s rozumovými schopnostmi souvisí i rozvoj hrubé i jemné motoriky. Je přínosné dané aktivity zapojit i do výuky. (Uzlová 2010)

Strukturované učení - je vhodné pro děti s autismem, ale uplatňuje se dobře i u dětí s mentálním postižením. (Uzlová 2010)

Žáci s mentálním postižením mají sníženou schopnost učit se, také nižší kapacitu paměti s větší mírou zapomínání. Je tedy důležité naučené vědomosti a dovednosti velmi často opakovat v průběhu celého života. (Uzlová 2010)

U žáků s mentálním postižením je hlavní problém s pozorností. Je důležité u dítěte vzbudit pozornost a zaměřit se na dané téma. Typickou pamětí jedince je paměť krátkodobá, informace zpracovává pomaleji s nutností častého opakování. Jedinci nejsou schopni se cílevědomě učit, ani si vybavovat dříve nabyté znalosti. Značný problém mají i v logickém zapamatování. Myšlení u dětí s mentálním postižením je nejvíce postiženou oblastí. „*Řeč souvisí s poznávacími procesy, zejména myšlením. Hranice kvalitativní a kvantitativní úrovně řeči sahají u dětí s mentálním postižením od pudové úrovně a významových zvuků až po obsahovou úroveň řeči relativně blízkou normě.*“ (Lechta 2010, s. 256)

2.8.6.2 Škola a žák s mentálním postižením

V České republice je povinná školní docházka pro všechny bez ohledu na druh postižení a stupeň mentálního postižení. Do školy žáci nastupují v šesti letech, po odkladu je možné až v osmi letech. Docházku může žák plnit do sedmnácti let, ředitel školy může tuto hranici posunout až do osmnácti let věku žáka. Žákům se zdravotním postižením může být docházka prodloužena do dvaceti let věku a žákům se středně těžkým či těžkým mentálním postižením, s autismem nebo souběžnými vadami až do dvaceti šesti let věku. (Bendová, Zíkl 2011)

Při výběru vzdělání žáka s mentálním postižením je možné využít integraci do běžné školy, nebo vzdělání ve škole speciální.

Pro zařazování dětí a žáků s mentálním postižením do běžných základních škol musí být splněny následující podmínky týkající se dítěte s postižením, rodiny dítěte a školy:

- Žák je schopen splnit určené požadavky vzdělávacího programu.
 - Žák nenarušuje svým zdravotním stavem, chováním a projevy plynulý průběh výuky.
- (Lechta 2010)

Škola, do které má být žák s mentálním postižením začleněn, musí splňovat i podmínky odborných kompetencí vyučujících:

- Učitel musí ovládat speciálněpedagogické, didaktické, reedukační a kompenzační metody využívající k vyučování žáka.
- Přidělit žákovi se speciálně vzdělávacími potřebami asistenta pedagoga nebo dalšího vyučujícího.
- Všechny zainteresované osoby podílející se na edukaci žáka s mentálním postižením musí mít dostatečné základy z pedagogiky mentálně postižených, spolupracovat při rozhodování, kooperovat se speciálními školami a společně vytvářet přiměřené sociální prostředí nebo žakovské třídy.
- V edukaci žáka s mentálním postižením se využívají formy vyučování zaměřené na individuální schopnosti žáka. (Lechta 2010)

3 Praktická část

Hlavním cílem praktické části je zmapovat a analyzovat pracovní úkoly a pracovní činnost asistenta pedagoga v regionu Benešovsko. Praktická část byla vypracována s využitím anonymních dotazníků. Dotazník obsahoval třináct uzavřených otázek, které se vztahují k cílům dotazníku.

Cílové otázky dotazníku:

1. Jaký okruh lidí vykonává profesi asistenta pedagoga?
2. Jaká je příprava asistentů pedagoga na výuku a práce s integrovaným dítětem?
3. Jaká je komunikace mezi asistentem pedagoga a učitelem ve třídě?

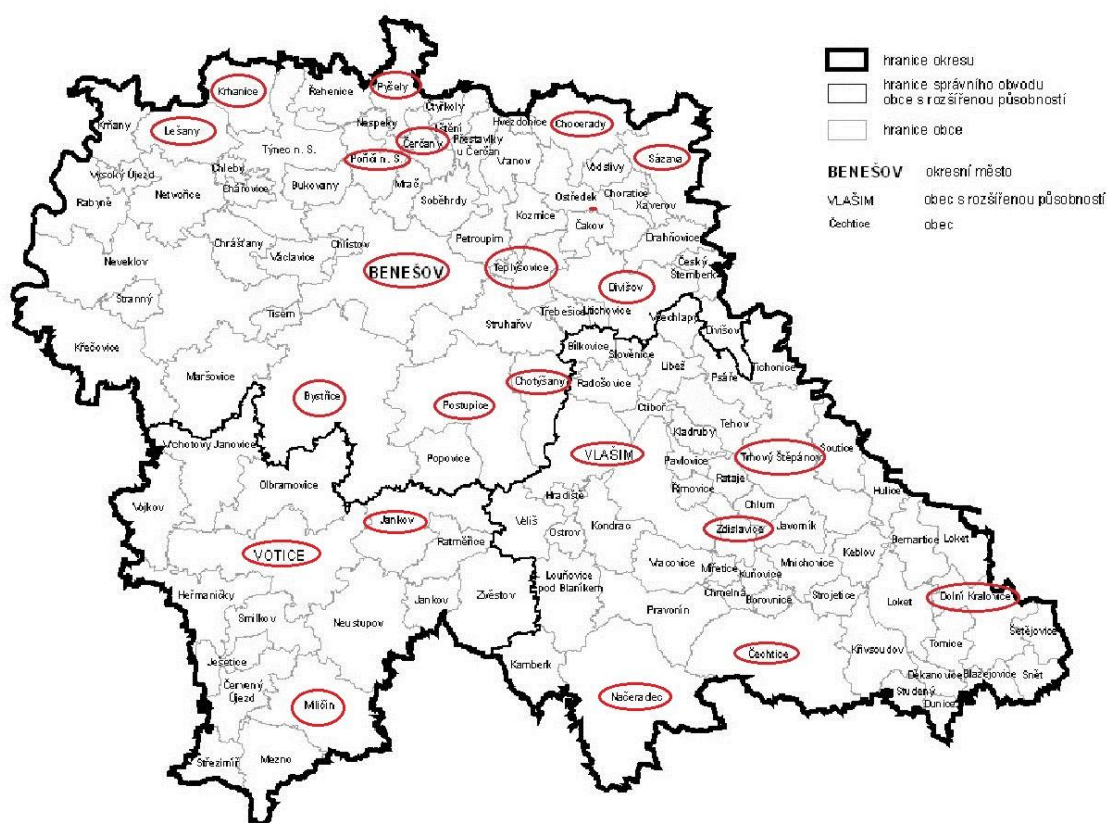
Hlavním úkolem dotazníkového šetření je zmapování výskytu asistentů pedagoga působících na základních školách na Benešovsku. Podklady pro praktickou část bakalářské práce poskytl Středočeský krajský úřad. Na základě poskytnutých podkladů jsem zjistila, na jakých školách je pro školní rok 2012 - 2013 zřízena funkce asistenta pedagoga:

- ZŠ Benešov, Dukelská.
- ZŠ Čerčany.
- ZŠ a MŠ Chotýšany.
- ZŠ a MŠ Chocerady.
- ZŠ a PrŠ Benešov, Konopišťská.
- ZŠ a MŠ Benešov, Na Karlově.
- ZŠ a MŠ Postupice.
- ZŠ a MŠ Sázava.
- ZŠ a MŠ Poříčí nad Sázavou.
- ZŠ Divišov.
- ZŠ Bystřice u Benešova.
- ZŠ T. G. Masaryka, Pyšely.
- ZŠ Krhanice.
- ZŠ a MŠ Teplýšovice.
- ZŠ a MŠ Lešany.
- ZŠ Vlašim, Březinská.
- ZŠ Čechtice.

- ZŠ Zdislavice.
- ZŠ Trhový Štěpánov.
- ZŠ a MŠ Dolní Kralovice.
- ZŠ a MŠ Načeradec.
- ZŠ Jankov.
- ZŠ Miličín.
- ZŠ Votice.

Zmapování škol na mapě Benešovska, v kterých je zřízena funkce asistenta pedagoga pro školní rok 2012-2013.

Administrativní rozdělení okresu Benešov - stav k 1.1.2009

Obrázek 1: Mapa (Dostupné z:

http://www.google.cz/imgres?imgurl=https://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/d5b81735ce896681c125739800553e5a/%24FILE/Benesov-obce.jpg&imgrefurl=https://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/benesov_s_nazvv_obci&h=992&w=1402&sz=239&tbnid=FPeOB16MTLGNzM:&tbnh=90&tbnw=127&prev=/search%3Fq%3Dmapa%2Bokres%2Bbene%25C5%25A1ov%26tbn%3Disch%26tbo%3Du&zoom=1&q=mapa+okres+bene%25C5%25A1ov&usq=_uhVFRGflsmWoD1ve-ZR2D CzT w=&docid=DJmwT pzMIZ32M&sa=X&ei=GkO UYmPLMPaswbBzYEY&ved=0CDMQ9QEwAg&dur=364

Ze všech vybraných škol jsem zvolila náhodným výběrem vzorek deseti škol. Vybraným základním školám byl rozeslán dotazník. Jednalo se o tyto základní školy - ZŠ Zdislavice, ZŠ Trhový Štěpánov, ZŠ Čerčany, ZŠ Chotýšany, ZŠ Chocerady, ZŠ Postupice, ZŠ Poříčí nad Sázavou, ZŠ Pyšely, ZŠ Divišov, ZŠ Krhanice. Celkem bylo rozesláno čtrnáct dotazníků. Dotazníky se vrátily ze sedmi škol zpět. Na některých uvedených školách pracují i dva asistenti pedagoga. Z tohoto důvodu bylo do šetření zahrnuto deset dotazníků, z kterých vyplývají výsledky mého primárního šetření a vyhodnocování výzkumných otázek.

3.1 Výzkumný vzorek

Název školy	Odpovídající AP	Oslovení AP
ZŠ Čerčany	2	2
ZŠ a MŠ Chotýšany	1	1
ZŠ a MŠ Chocerady	1	1
ZŠ a MŠ Postupice	1	1
ZŠ a MŠ Poříčí nad Sázavou	0	2
ZŠ Divišov	0	1
ZŠ Bystřice u Benešova	0	1
ZŠ T. G. Masaryka Pyšely	2	2
ZŠ Trhový Štěpánov	2	2
ZŠ a MŠ Zdislavice	1	1

Tabulka 5: Výzkumný vzorek (vlastní tabulka)

Výzkumný vzorek tvořilo deset asistentů pedagoga pracujících na základních školách na Benešovsku. Všichni daní asistenti pedagoga jsou určeni integrovanému žákovi vzdělávaného v běžné základní škole.

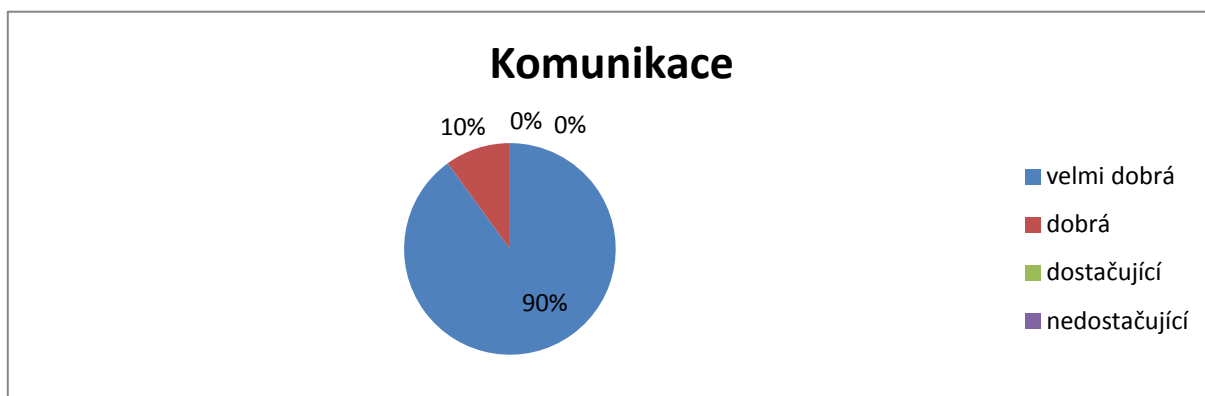
3.2 Vlastní výzkum

Primární šetření bylo provedeno na základě dotazníku přiloženého v příloze 1. Jednotlivé zjištěné výsledky otázek dotazníku jsou podrobně rozebrány v následující kapitole.

3.2.1 Otázky v dotazníku

1. Jaká je Vaše komunikace mezi Vámi a učitelem/kou, který působí ve třídě?

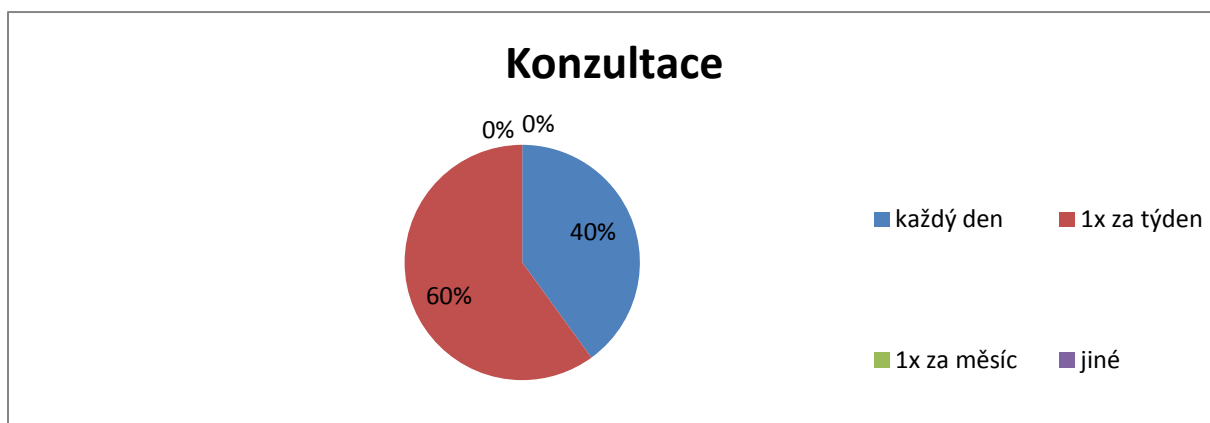
V první otázce dotazníku ohodnotili respondenti komunikaci mezi učitelem a asistentem za velmi dobrou. Jedna odpověď v dotazníkovém šetření odpovídala hodnocení - dobrá. Proto si myslím, že komunikace je velice zásadní v procesu integrace žáka do základní školy. Učitel vnímá svoji zodpovědnost za integrovaného žáka. Každodenní rozhovory mezi AP a učitelem jsou na denním pořádku.

Graf 1: Komunikace

2. Jak často konzultujete s učitelem/kou své postřehy a připomínky?

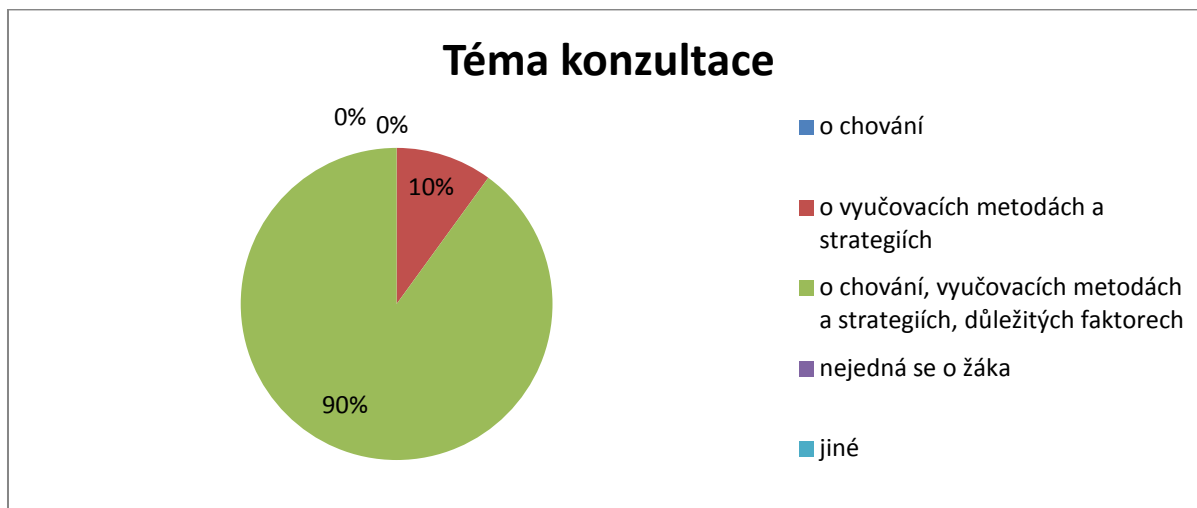
Konzultace probíhají ve čtyřech případech každý den, ostatních šest respondentů konzultuje každý týden. Učitel s AP se vidají každý den, sdělují si důležité informace a postřehy. Výsledky primárního šetření ukázaly, že velké konzultace (shrnující celý uplynulý týden) probíhají jednou týdně.

Graf 2: Konzultace

3. Na jaké téma převážně konzultujete s Vaším učitelem/kou?

Nejvíce respondentů odpovědělo, že AP konzultuje na téma chování a vyučovacích metod a strategií vztahující se k integrovanému žákovi a jiných důležitých faktorech. Jeden asistent odpověděl, že konzultuje pouze o vyučovacích metodách a strategiích vztahujících se k integrovanému žákovi.

Graf 3: Téma konzultace

4. Jak probíhá výuka integrovaného dítěte, se kterým pracujete?

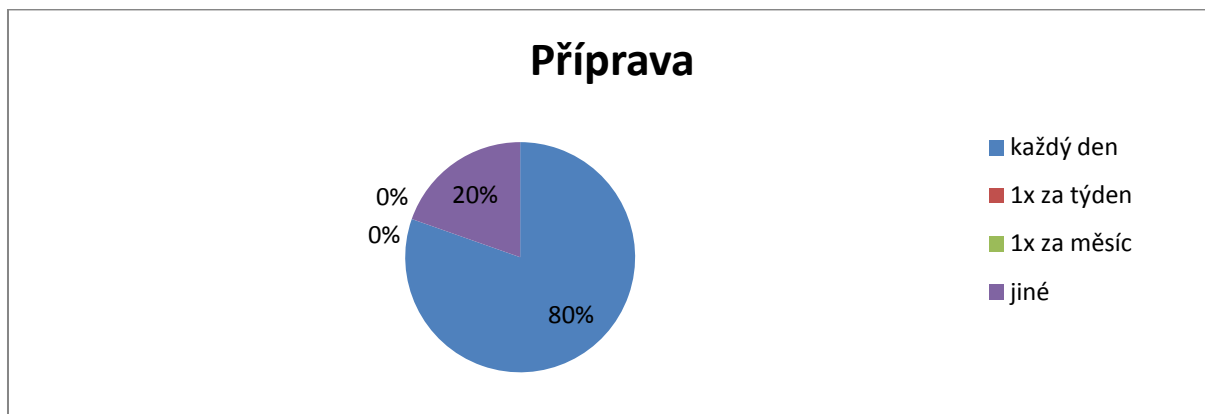
U této otázky každý respondent odpověděl jiným způsobem. Je to zapříčiněno různými formami poruch i typem postižení žáka.

Jak probíhá výuka	Počet asistentů
Žák pracuje pouze s mojí pomocí, starší látku zvládá samo	0
Žák pracuje pouze s mojí pomocí, starší látku nutno opakovat	3
Žák pracuje střídavě s mojí pomocí a samo, starší látku nutno opakovat	2
Žák pracuje střídavě s mojí pomocí a samo, starší látku zvládá samo	4
Žák pracuje pouze sám, sloužím pouze jako dohled a vysvětlení nové látky	1

Tabulka 6: Výuka integrovaného žáka (vlastní tabulka)

5. Jak často se samostatně připravujete na vyučování?

Asistenti pedagoga se připravují na výuku jednou za týden, dva asistenti pedagoga se připravují dvakrát za týden. Myslím, že každý asistent musí mít alespoň představu, jak bude látku vykládat a s jakými pomůckami bude pracovat. Je složité rozložit čas ve vyučovací hodině, vždy by měl mít AP pro žáka připravenou navíc nějakou úlohu.

Graf 4: Příprava

6. Na kterém stupni základní školy pracujete s integrovaným žákem?

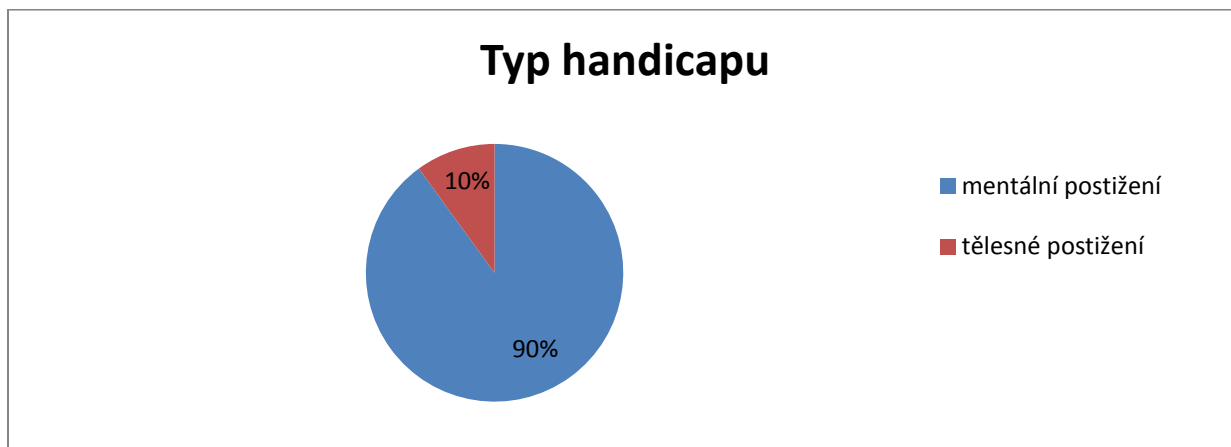
Dvě třetiny respondentů pracuje se žákem na prvním stupni ZŠ – v celkovém počtu sedmi AP. Na druhém stupni pracují tři asistenti pedagoga.

Graf 5: Stupeň základní školy

7. S jakým typem handicapu u integrovaného dítěte pracujete?

Většina AP pracuje s mentálně postiženým žákem, jeden AP pracuje s tělesně postiženým žákem a to se žákem zrakově postiženým. Domnívám se, že dítě s mentálním handicapem je nejčastějším případem integrace do běžné základní školy (vyplývá to z dotazníkového šetření). Náročnost práce s žákem se odvíjí od stupně mentálního postižení žáka.

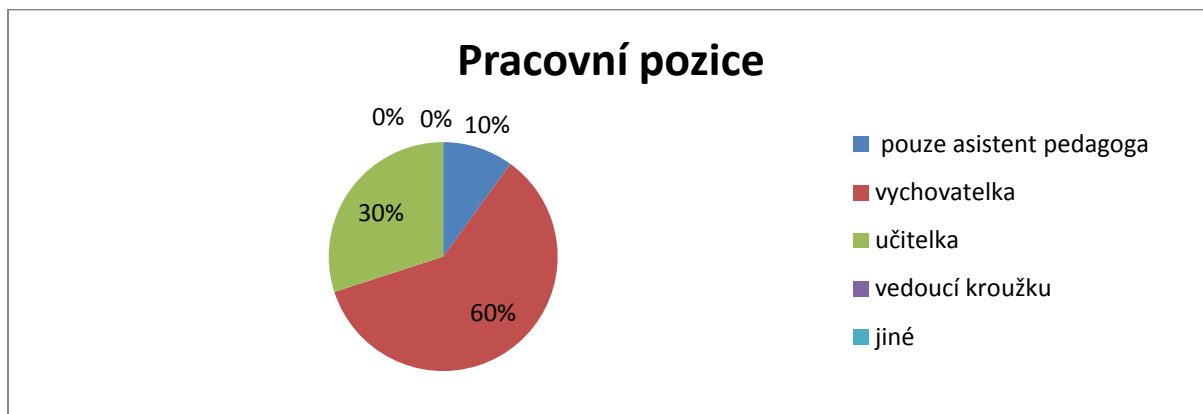
Graf 6: Typ handicapu

8. Kolik integrovaných dětí máte na starosti?

Ve všech případech má asistent pedagoga na starosti pouze jedno integrované dítě. Myslím, že je vhodný jeden AP na jedno integrované dítě. Je důležité se žákovi plně individuálně věnovat. Rozložení práce na více žáků by znamenalo zhoršení kvality poskytované péče a výuky na úkor jedince. AP by musel také věnovat více času přípravám na výuku.

9. Pracujete na pozici asistenta/ky pedagoga nebo i na jiné?

Nejčastěji je pozice doplněna o pozici vychovatelky ve školní družině (v šesti případech odpovědí) nebo učitelky vybraných předmětů (ve třech případech odpovědí). Všichni respondenti odpověděli stejným způsobem, kromě jednoho respondenta. Daný AP pracuje pouze na pozici AP.

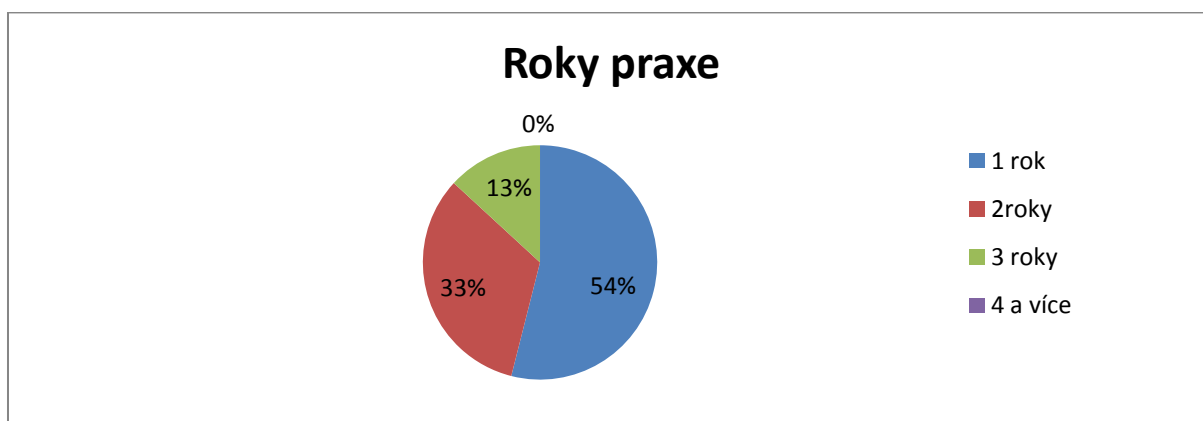

Graf 7: Pracovní pozice

10. Jak dlouho pracujete jako asistent/ka pedagoga?

Jako asistent pedagoga pracují dva respondenti po dobu tří let, pět respondentů pracuje na dané pozici po dobu dvou let a tři respondenti pracují jako AP po dobu jednoho roku.

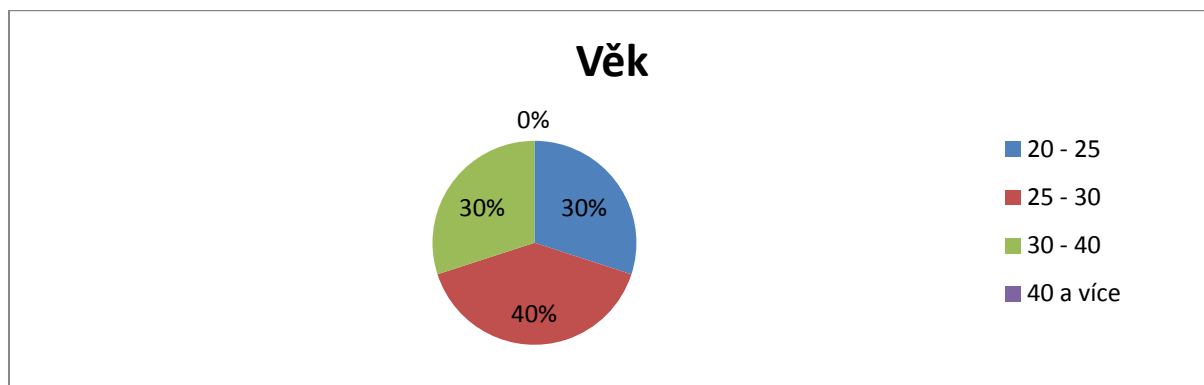
Asistent pedagoga na základních školách je nově zavedená profese, proto pracovní zkušenost AP není více než 3letá.

Graf 8: Roky praxe

11. Kolik je Vám let?

Věková hranice v žádném dotazníku nepřekročila 40 let. AP pracovníci spadají do mladší věkové skupiny obyvatel. Tři respondenti jsou ve věkové hranici 20 – 25 let, čtyři AP mezi 25 – 30 lety a tři AP v rozmezí 30 – 40 let.

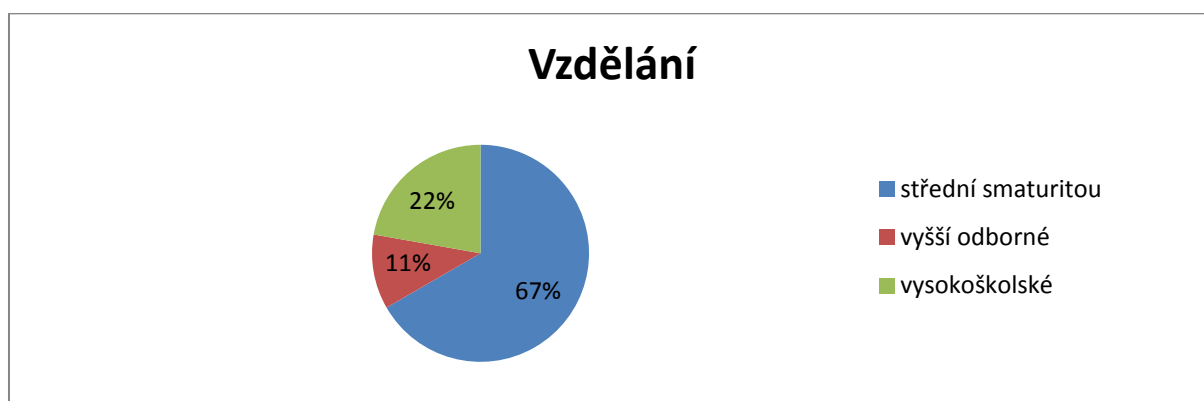
Graf 9: Věk

12. Jakého jste pohlaví?

Ve všech případech odpovědí respondentů se jednalo o ženy.

13. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

Nejčastějším vzděláním je u šesti asistentů je dosaženo středoškolského vzdělání, tři AP mají dosaženo vysokoškolského vzdělání. Jeden AP dosáhl vyššího odborného vzdělání.

Graf 10: Vzdělání

3.2.2 Výsledky výzkumu

Profesi asistenta pedagoga (dle výsledků dotazníkového šetření) vykonávají především ženy, ve svém výzkumu jsem nenarazila na jediného muže. Věk asistentů pedagoga se liší, ale nejsou starší 40 let. Jedním z faktorů udávající mladý věk AP je krátká doba (v řádu jednotek let) zavedení dané pozice na školách. Vzdělání asistenta pedagoga je středoškolské, výjimečně vysokoškolské. Dosažené vzdělání respondentů odpovídá požadavkům sepsaných ve Sbírce zákonů č. 198/2012. Praxe asistentů pedagoga se prozatím pohybuje v řádu let (a to maximálně tři roky). Důvod je stejný jako vysvětlení u nízkého věku asistentů pedagoga. Pozice asistenta pedagoga je poměrně nově vytvořeným pracovním místem. Pozice asistenta pedagoga není jediné zaměstnání respondentů na základní škole, spíše jde o doplnění pracovního úvazku. Nejčastěji pracují respondenti na pozici vychovatelek nebo učitelek určitých předmětů.

Věřím, že tato profese se bude dále rozšiřovat do většiny škol. Asistent pedagoga je důležitá práce s cílem integrovat handicapované děti do běžných základních škol. Domnívám se, že je užitečné, když se děti handicapované vzdělávají společně s ostatními žáky. Začlenění pomůže handicapovaným dětem se lépe vyrovnat s postižením. Nehandicapované děti se učí nahlížet na postižení jako na běžnou součást života, odnaučí se odsuzovat postižené spolužáky. Prohloubí jejich vnímání světa a zformují jejich postavení k handicapovaným lidem. K začlenění žáka se speciálními potřebami do běžné základní školy napomáhá cílená integrace a inkluze. Dotazovaní asistenti pedagoga napomáhají integraci a inkluzi jednoho handicapovaného žáka do běžné základní školy. Dle výsledků dotazníků nejčastěji asistenti pedagoga vyučují žáka handicapovaného s mentálním postižením.

Na základě cílené integrace a inkluze vedené asistentem pedagoga, učitelem, rodiči a pracovníků školských poradenských institucí je žák se speciálními vzdělávacími potřebami schopen bezproblémově začlenit a vzdělávat v běžné třídě základní školy. Cílená integrace a inkluze vychází z inkluzivního vzdělávacího plánu. IVP se vypracovává vždy individuálně pro každého žáka se speciálně vzdělávacími potřebami a musí být součástí školské dokumentace integrovaného žáka. Z IVP musí vycházet všichni vyučující, asistent pedagoga začleňovaného žáka. Za správné plnění je odpovědný ředitel základní školy. Plnění plánu kontroluje několikrát ročně pracovník pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálněpedagogického centra. Všechny podklady pro kontrolu musí asistent pedagoga a učitel zařazovat. Podklady musí v případě kontroly být k dispozici a nahlédnutí

pracovníkem provádějícím kontrolu plnění individuálního vzdělávacího plánu. Správné vedení administrativy by mělo být součástí konzultací mezi asistentem pedagoga a učitelem.

Asistenti pedagoga se na výuku připravují většinou 1x za týden. Jde o přípravu na základě individuálního vzdělávacího plánu integrovaného žáka a konzultací s učitelem dodávající postřehy pro výuku. Asistent pedagoga na základě pravidelných konzultací, s pomocí vlastní iniciativy a svých postřehů vytváří úkoly a úlohy pro výuku žáka. Asistent pedagoga může mít k dispozici různé didaktické pomůcky zapůjčené v pedagogicko-psychologických poradnách nebo ve speciálněvzdělávacích centrech. Stejným způsobem si může zapůjčit specializované učebnice určené pro integrovaného žáka, z kterých čerpá náměty pro výuku.

Asistent pedagoga a učitel se setkávají každý den během pracovního procesu. Proto je jejich komunikace samozřejmostí. Sdělují si důležité postřehy a nápady kdykoliv to považují za nutné. Komunikace na školách mezi učitelem a asistentem pedagoga je velice dobrá. Konzultace probíhají jednou za týden nebo dle potřeby. V rozhovoru se jedná o integrovaného žáka, jeho chování, vyučovací metody a strategie, atd. Větší konzultace se konají ve většině případů jednou za týden. Shrnuje se v ní práce za uplynulý týden, posuny či propady ve výuce. Učitel s asistentem se snaží nalézt nejlepší cestu a postup ve vzdělávacím procesu.

4 Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat a analyzovat pracovní úkoly a pracovní činnost asistenta pedagoga v regionu Benešovsko (Středočeský kraj). K naplnění cíle v teoretické části přispělo vymezení základních pojmů vztahujících se k pozici asistenta pedagoga. Primárním objasňovaným pojmem je žák se speciálními vzdělávacími potřebami jedná se o žáka s určitým typem postižení nebo znevýhodnění a vzdělávajícího se podle individuálního vzdělávacího plánu. Dalším rozebíraným pojmem je asistent pedagoga. Asistent pedagoga je pedagogický pracovník individuálně se věnující žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami a řídící se individuálním vzdělávacím plánem. Poradenská zařízení slouží všem, kteří se podílejí na vzdělání (žák, rodiče, učitel) a zahrnují psychologickou, pedagogickou, diagnostickou a sociální pomoc. Následným rozebíraným termínem je integrace. Integrace je chápána jako začlenění jedince do společnosti v co největším rozsahu. Z hlediska pedagogiky je integrace zařazení jedince s postižením nebo znevýhodněním do běžné základní školy. Souvisejícím pojmem je inkluze. Inkluze je další stupeň integrace vyšší a lepší kvality, zahrnuje právo na vzdělání každého jedince. Inkluze je v posledních letech brána jako školní trend, který se bude dále rozvíjet do dalších základních škol. Na závěr teoretické části bylo shrnuto mentální postižení jedince, stupně postižení a jak se může daný jedinec vzdělávat.

Praktická část byla zhotovena pomocí dotazníků obsahujících 13 uzavřených otázek. Nejprve bylo nutné provést průzkum, na kterých základních školách (Benešovsko, Středočeský kraj) je zřízena funkce asistenta pedagoga pro školní rok 2012 – 2013. Průzkum zastřešil Krajský úřad pro Středočeský kraj. Pro kvalitní analýzu bylo zapotřebí provést mé vlastní průzkumy. Primární šetření prokázalo výskyt funkcí asistenta pedagoga na 20- ti školách na Benešovsku. Z těchto škol jsem vybrala náhodný výzkumný vzorek 10- ti škol (ZŠ Zdislavice, ZŠ Trhový Štěpánov, ZŠ Čerčany, ZŠ Chotýšany, ZŠ Chocerady, ZŠ Postupice, ZŠ Poříčí nad Sázavou, ZŠ Pyšely, ZŠ Divišov, ZŠ Krhanice). Vybraným školám byl rozeslán dotazník. Celkový počet rozeslaných dotazníků se rovná počtu čtrnáct, zpět se vrátilo deset vyplněných dotazníků ze sedmi škol. Tři školy dotazník bez udání důvodu nevyplnily.

Vyplněné dotazníky jsem vyhodnotila a na jejich základě vytvořila závěry na cílové otázky dotazníku. Výsledky otázek dotazníku jsou podrobně rozebrány jednotlivě dle položení otázek v rozeslaném dotazníku. Analyzované výsledky šetření jsou shrnuty na závěr praktické části bakalářské práce.

Výsledky primárního šetření ukázaly věkové ohraničení asistenta pedagoga (maximálně věková hranice čtyřicet let), pohlaví (pouze ženy) a vzdělání (vysokoškolské nebo středoškolské). Praxe asistentů pedagoga se pohybuje v řádu jednotek let z důvodu poměrně nově zřízené pracovní pozice. Asistenti pedagoga se připravují na výuku minimálně 1x týdně. Pro přípravu je vhodná konzultace s učitelem působícího ve třídě základní školy. Komunikace mezi učitelem a asistentem je velice dobrá, vyplývá z ní i tvorba úkolů pro žáka, způsob výuky a hodnocení. V neposlední řadě učitel a asistent probírají chování žáka, jeho pokroky či propady ve výuce.

Asistent pedagoga je velice záslužné zaměstnání, které si zaslouží úctu. Domnívám se, že je vhodné a dobré handicapované děti zařazovat do běžných škol základní škol. Zařazení je výhodné pro obě strany (handicapované a nehandicapované děti) z důvodu zlepšení pohledu společnosti na handicapované jedince. Asistent pedagoga stejně jako inkluze se budou dále rozvíjet, až se stanou samozřejmou součástí života lidí.

5 Seznam literatury

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M., 2007. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-158-4.

BENDOVIÁ, P., ZIKL, P., 2011. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3854-3.

HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I., 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3070-7.

JUCOVIČOVÁ, J., ŽÁČKOVÁ, H., *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2697-7.

LANG, G., BERBERICHOVÁ, CH., 1998. *Každé dítě potřebuje speciální přístup: vytváření integrovaných a inkluzivních tříd*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-144-4.

LECHTA, V., 2010. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-679-7.

MICHALOVÁ, Z., 2011. *Vybrané aspekty aktuální školské legislativy a jejího vývoje*. 1. vyd. Liberec: Vysokoškolský podnik Liberec. ISBN 978-80-7372-718-5.

MICHALOVÁ, Z., 2012. *Komparativní speciální pedagogika*. 1. vyd. Liberec: Vysokoškolský podnik Liberec. ISBN 978-80-7372-893-9.

NOVOSAD, L., 2000. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-197-5.

PELIKÁN, J., 2011. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1916-3.

PEŠATOVÁ, I., TOMICKÁ, V., 2007. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. 1. vyd. Liberec: Vysokoškolský podnik Liberec. ISBN 978-80-7372-268-5.

PIPEKOVÁ, J., 1998. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-85931-65-6.

PLHÁKOVÁ, A., 1999. *Přístupy ke studiu inteligence*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0020-0.

POLECHOVÁ, P. *Jak se dělá „Škola pro všechny“*. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-4667-6.

SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1733-3.

UZLOVÁ, I., 2010. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-764-0.

VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3

VÍTKOVÁ, M., 2004. *Integrativní školní (speciální) pedagogika*. 2. vyd. Brno: MSD. ISBN 80-86633-22-5.

ZELINKOVÁ, O., 2007. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-326-0.

6 Legislativa

Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2011, částka 56, s. 1499. [vid. 25. 5. 2011].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/16097>

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 20, s. 504–505. [vid. 9. 2. 2005]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-73-2005-sb-1>

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 111, s. 565–5674. [vid. 27. 7. 2005]. Dostupné z:

http://www.inkluze.cz/_upload/vyhlasaka-317-2005.pdf

Vyhláška č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2011, částka 43, [vid. 15. 4. 2011]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/16096>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 20, s. 490–498 [vid. 9. 2. 2005]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-72-2005-sb-1>

Vyhláška č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2002, částka 48, s. 2983 [vid. 5. 2. 2002].

Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004, [vid. 1. 9. 2012]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004, částka 190, s. 10267–10324. [vid. 24. 9. 2004]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 133, [vid. 19. 8. 2005]. Dostupné z: http://aplikace.msmt.cz/PDF/PKsb133_05_a.pdf

7 Přílohy

7.1 Příloha 1

Dobrý den,

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, který je anonymní a bude použit jako podklad pro moji bakalářskou práci na téma: Vybrané aspekty v pracovní činnosti asistenta pedagoga. Prosím, o pravdivé vyplnění dotazníku a jeho zpětné zaslání.

Děkuji za vyplnění dotazníku

Kateřina Vinšová, studentka Technické univerzity v Liberci, Pedagogicko - psychologické fakulty, obor Vychovatelství

1. Jaká je Vaše komunikace mezi Vámi a učitelem/kou, který působí ve třídě?

- a) velmi dobrá
- b) dobrá
- c) dostačující
- d) nedostačující

2. Jak často konzultujete s učitelem/kou své postřehy a připomínky?

- a) každý den
- b) 1x za týden
- c) 1x měsíčně
- d) jiné

3. Na jaké téma převážně konzultujete s Vaším učitelem/kou?

- a) o chování integrovaného žáka
- b) o vyučovacích metodách a strategiích vztahujících se k integrovanému žákovi
- c) o chování a vyučovacích metodách a strategiích vztahujících se k integrovanému žákovi a jiných důležitých faktorů
- d) nejedná se o diskuzi o integrovaném žákovi
- e) jiné.....

4. Jak probíhá výuka integrovaného dítěte, se kterým pracujete?

- a) žák pracuje pouze s mojí pomocí, starší látku zvládá samo
- b) žák pracuje pouze s mojí pomocí, starší látku nutno opakovat
- c) žák pracuje střídavě s mojí pomocí a samo, starší látku nutno opakovat
- d) žák pracuje střídavě s mojí pomocí a samo, starší látku zvládá samo
- e) žák pracuje pouze sám, sloužím pouze jako dohled a vysvětlení nové látky

5. Jak často se samostatně připravujete na vyučování?

- a) každý den
- b) 1x za týden
- c) 1x za měsíc
- d) jiné.....

6. Na kterém stupni základní školy pracujete s integrovaným žákem?

a) 1. stupeň, třída.....(př. 1,2,...)

b) 2. stupeň, třída.....

7. S jakým typem handicapu u integrovaného dítěte pracujete?

a) mentální postižení

b) tělesné postižení

8. Kolik integrovaných dětí máte na starosti?

a) 1

b) 2

c) 3 a více

9. Pracujete na pozici asistenta/ky pedagoga nebo i na jiné?

a) pouze jako asistent/ka pedagoga

b) vychovatel/ka

c) učitel/ka

d) vedoucí kroužku

e) jiné.....

10. Jak dlouho pracujete jako asistent/ka pedagoga?

- a) 1 rok
- b) 2 roky
- c) 3 roky
- d) 4 a více

11. Kolik je Vám let?

- a) 20- 25
- b) 25-30
- c) 30-40
- d) 40 a více

12. Jakého jste pohlaví?

- a) muž
- b) žena

13. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) střední s maturitou
- b) vyšší odborné
- c) vysokoškolské